

בקי צור

ללמוד לחבין לזכור

מסכת פסחים – ע"ח-פ"ד

ענייני המסכת מבוארים בלשון שווה לכל נפש. המילים המודגשות הן תמצית העניינים, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.

קישור לרכישת ספרי המחבר

באתר אמזון בסוף הקובץ הזה

במקום שאין אנשים השתדל להיות איש

אין למפעל זה כל גוף מסייע

אנא

עזרו לנו ותרמו בעין יפה

לתרומה

דף עח

סיום הסוגיה מדף ע"ז

ה. אפילו תימא רבי יהושע כאן ביחיד כאן

בציבור.

מסקנת הסוגיה, שיש להעמיד את משנתנו אף

כדעת רבי יהושע, כי אף שלדעת רבי יהושע

הציץ אינו מרצה חלקי הקרבן הנאכלים, ולא על

חלקי הקרבן העולים למזבח אחר זריקת הדם,

ולכן לדעתו לכתחילה אין להקריב שום זבח

שנפסל כל בשרו, וכן אין להקריב שם מנחה

שנפסלו כל שייריה.

כל זה בקרבנות יחיד, אבל בקרבנות ציבור דעתו

שהותרה בהם טומאה, ואינם צריכים כלל

לרצוי ציץ כדי להכשירם, אלא הם נידונים

כטהורים למרות טומאתם, ואם כן, יש בהם דם

ובשר, קומץ ושיריים, ולכן הם קרבים.

רצוי ציץ להכשר ולפסול

בדף ע"ז נתבאר, שנחלקו רבי אליעזר ורבי יוסי

בעניין רצוי הציץ. שלדעת רבי אליעזר, הציץ

מרצה אף על טומאה שארעה בדברים

הנאכלים. ולדעת רבי יוסי, הציץ מרצה רק על

טומאה שארעה בדם הנזרק למזבח.

ומתחילה רצו לומר, שמתוך כך שאמר רבי יוסי

שהציץ אינו מרצה על טומאה שארעה בדברים

הנאכלים, דעתו כדעת רבי יהושע, שקרבן

שנפסל כל בשרו, נפסל גם מהקרבת דמו [=אם

אין בשר אין דם]. שכן אם דעתו כדעת רבי

אליעזר, שהקרבן כשר גם אם נפסל בשרו [=יש

דם אף על פי שאין בשר], אין שום נפקא מינה בכך

שהציץ אינו מרצה על האכילות, שהרי אין אנו

צריכים להם להכשר הקרבן.

אולם דחו זאת, שכן רבי אליעזר עצמו, שאמר,

יש דם אף על פי שאין בשר, ביאר, שלדעתו הציץ

מרצה על האכילות, ואם כל רצויו של הציץ

נצרך רק להכשר זריקת דם הקרבן, אין אנו

צריכים לו כלל, שהרי גם אם לא היה הציץ

מרצה על טומאת הבשר והבשר טמא, אין

הקרבן נפסל בכך שנפסל בשרו.

ולפיכך אמרו, שאפילו אם דעת שניהם

שהקרבן כשר גם אם נפסל כל בשרו, עדיין יש

נפקא מינה ממחלוקתם אם הציץ מרצה על

טומאת הדברים הנאכלים או לא, ורצוי זה

אינו להכשיר את זריקת דם הקרבן הכשר, אלא

לקבוע את דין הבשר לעניין פיגול ומעילה.

א. לעניין פיגול.

כלל בידינו, שאין הבשר מתפגל על ידי מחשבת

חוץ לזמנו, אלא אם כן לא היה בהקרבת הקרבן

פסול אחר.

ומעתה, כשקרב הקרבן במחשבת חוץ למקומו,

ונטמא הבשר.

אם הציץ מרצה על טומאת הבשר, אין בו פסול

אחר מלבד מחשבת פיגול שבו, והאוכל מבשרו

חייב כרת, כדן אוכל בשר פיגול. ואם אין הציץ

מרצה על טומאת הבשר, יש בו פסול אחר מלבד

מחשבת פיגול שבו, והאוכל מבשרו פטור מכרת

של אכילת פיגול.

ב. לעניין מעילה.

כל קרבן, משעה שהוקדש, נידון כקדשי שמים,

שהנהנה מהם נידון בדין מעילה, עד שיזרק

עליהם הדם בהכשר, ויצאו מידי הקדשם.

ומעתה כשנזרק דם הקרבן אחר שנטמא הבשר.

אם הציץ מרצה על טומאת הבשר, הרי זה כבשר

קרבן שנזרק דמו בהכשר ויצא מידי מעילה.

ואם אין הציץ מרצה על טומאת הבשר, הרי זה

כבשר קרבן שנזרק דמו שלא בהכשר, ולא יצא

מידי מעילה.

הזאה על כהנים הטעונים פרישה

במסכת יומא מבואר, שכשהיו שורפים פרה אדומה, היו מפרישים שבעה ימים קודם לכן את הכהן העומד לשורפה, כדי לטהרו מכל ספק טומאה שעלולה להיות בו, ויהא טהור בוודאי כשישרפנה. וכמו כן, שבעה ימים קודם יום הכיפורים, היו מפרישים את הכהן הגדול, כדי לטהרו מכל ספק טומאה שעלולה להיות בו, ויהא טהור בוודאי לעבודת יום הכיפורים. ובאותם ימים היו מזים עליהם מי נידה לטהרם מטומאת מת.

לדעת רבי מאיר – היו מזים עליהם מי נידה בכל אחד משבעת הימים, ובכל יום היו מזים עליהם מי נידה מכל אפרי הפרות שהיו במקדש, שמכל הפרות שנשרפו לא כלה האפר, ומכולם היו מזים עליו בכל יום.

ולדעת רבי יוסי – לא היו מזים עליהם אלא ביום השלישי וביום השביעי, שבכך די להם לטהרם מטומאת מת, כמו שנאמר, "הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר" (במדבר י"ט י"ב).

האם משנתנו כדעת רבי יוסי

כבר נתבאר, שלדעת משנתנו, קרבנות ציבור באים אפילו בטומאה, ונזכרו במשנתנו חמישה מיני קרבנות נאכלים הבאים גם בטומאה. (א) מנחת העומר. (ב) שתי הלחם. (ג) לחם הפנים. (ד) זבחי שלמי ציבור [ושעירי הרגלים]. (ה) שעירי ראשי חדשים. ולהלן יתבאר בעזה"י אם משנתנו כדעת רבי יוסי.

כבר נתבאר, שהסברא הפשוטה היא, שטומאה דחוויה בציבור, וצריכים אנו לריצוי ציץ כדי להכשיר את הקרבנות. עוד נתבאר, שלדעת רבי יוסי, הציץ אינו מרצה על טומאה שארעה בדברים הנאכלים, אלא רק על טומאה שארעה בדם. עוד נתבאר, שמתחילה היו סבורים, שדעת רבי יוסי כדעת רבי יהושע, שאם אין בשר אין דם.

ולפיכך אמרו, שמשנתנו אינה כדעת רבי יוסי, שכן לדעת רבי יוסי, הציץ אינו מרצה על טומאת הבשר, ולדעתו, אם אין בשר אין דם, והקרבת פסול.

ודחו זאת ואמרו, שבאמת דעת רבי יוסי כדעת רבי אליעזר, שיש דם אף על פי שאין בשר, כפי שנתבאר לעיל, ואם כן, אף שלדעתו הציץ אינו מרצה על האכילות, הקרבן כשר, ולכן קרבנות ציבור קרבים אף בטומאה, כי די בכך שהציץ מרצה על טומאת הדם שלהם.

שוב אמרו, שאף אם דעת רבי יוסי, שיש דם אף על פי שאין בשר, עדיין אין להעמיד את משנתנו כמותו, שכן במשנתנו נזכר ששתי הלחם באים בטומאה, ושתי הלחם אין בהם שום דבר הקרב למזבח, שאינם באים אלא לאכילה, ומאחר שלדעת רבי יוסי הציץ אינו מרצה על טומאת דברים הנאכלים, אין להביאם בטומאה.

ודחו זאת ואמרו, שמשנתנו כדעת רבי יוסי, והסיבה שלדעתו כל קרבנות הציבור קרבים בטומאה, אף על פי שאין הציץ מרצה על טומאתם, כי לדעתו, טומאה הותרה בציבור, ואין אנו צריכים לציץ כדי להקריב קרבנות ציבור בטומאה.

אולם מסקנת הגמרא, שוודאי דעת רבי יוסי שטומאה דחוויה בציבור, ולא הותרה בו, שכן נתבאר, שלדעתו, צריכים לטהר כהן גדול לעבודת יום הכיפורים, שכל זמן שניתן להקריב בטהרה, אין מקריבים בטומאה, הרי שלא הותרה טומאה בציבור.

ומאחר שדעת רבי יוסי שטומאה דחוויה בציבור, וכמו כן דעתו שהציץ אינו מרצה על האכילות, על כרחך לדעתו אין להביא שתי הלחם בטומאה, ומשנתנו אינו כדעתו.

רבי יוסי מזכי שטרא לבי תרי

נתבאר, שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, גם בזבחים שנפסל כל בשרם, ולא נשאר בהם אלא הדם, וגם במנחות שנפסלו בהם כל השיריים, ולא נשאר אלא הקומץ. שלדעת רבי יהושע הם פסולים, כי מאחר שאין בשר, אין דם, ומאחר שאין שיריים, אין קומץ. ולדעת רבי אליעזר הם כשרים, כי אף כשאין בשר יש דם, ואף כשאין שיריים יש קומץ.

ובברייתא מבואר, שכך אמר רבי יוסי, רואה אני את דברי רבי אליעזר במנחות ובזבחים, ואת דברי רבי יהושע בזבחים ובמנחות.

ודבריו תמוהים, שכן רבי אליעזר ורבי יהושע חולקים זה על זה, וכיצד יתכן שרואה רבי יוסי את דברי שניהם הסותרים זה את זה. [=רבי יוסי מזכי שטרא לבי תרי, כלומר, דבריו הם כשטר המזכה גם את התובע וגם את הנתבע].

ונאמרו מספר ביאורים לדברי רבי יוסי כפי שנבאר בעזה"י להלן.

א. מסתברא דפליגי בתרוויהו קאמר.

לדברי אביי, לא אמר רבי יוסי שדברי האחד מסתברים בעיניו בדין מסוים על דברי חבירו, אלא בכל פעם שלמד את דברי האחד, אמר

שמסתבר שכן דעתו תמיד.

כשלמד מחלוקתם בזבחים, אמר, שמסתבר שכדעתם בזבחים כן דעתם במנחות, וכשלמד מחלוקתם במנחות, אמר, שמסתבר שכדעתם במנחות, כן דעתם בזבחים.

אולם רב פפא הקשה על דברי אביי אלו, ואמר, שאף אם יתכן ששלמד מחלוקתם בזבחים, אמר, שמסתבר שכדעתם בזבחים כן דעתם במנחות. כשלמד מחלוקתם במנחות, לא יתכן שאמר, שמסתבר שכדעתם במנחות, כן דעתם בזבחים, שהרי עיקר מחלוקתם היא מחמת הכתובים האמורים בזבחים, כפי שנתבאר בדף ע"ז, ואם כן אין לתלות מחלוקתם בזבחים, שהיא העיקרית, במחלוקתם במנחות.

ב. כאן בנטמא כאן באבוד ושרוף.

שוב אמרו, שבכל פעם שלמד רבי יוסי דין מסוים, אמר, שיש פרט מסוים בדין זה, שמסתבר בו כדברי רבי אליעזר, ופרט מסוים שמסתבר בו כדברי רבי יהושע.

שלדעת רבי יוסי אם אין בשר ושיירי מנחות כלל נפסל הדם והקומץ.

ומעתה, כשנטמאו בשר ושיירי המנחות, מסתבר שלא נפסל הדם והקומץ, כדעת רבי אליעזר, והסיבה לכך, כי הציץ מרצה על הטומאה, והרי זה כיש בשר ושיירי מנחות.

וכשאבדו או נשרפו בשר ושיירי המנחות, מסתבר שנפסל הדם והקומץ כדעת רבי יהושע, כי אין כאן בשר ושיירי מנחות.

אולם דחו זאת, כי כבר נתבאר, שלדעת רבי יוסי, הציץ אינו מרצה על טומאה שארעה בדברים הנאכלים, ואם כן, אין לומר שעל ידי ריצוי הציץ הרי זה כיש בשר ושיירי מנחות.

ג. כאן בציבור כאן ביחיד.

שוב אמרו, שבכל פעם שלמד רבי יוסי דין מסוים, אמר, שיש אופן מסוים בדין זה, שמסתבר בו כדברי רבי אליעזר, ואופן מסוים שמסתבר בו כדברי רבי יהושע.

שלדעת רבי יוסי אם אין בשר ושיירי מנחות כלל, נפסל הדם והקומץ.

ומעתה, כשנטמאו בשר ושיירי המנחות, בקרבנות ציבור מסתבר שלא נפסל הדם והקומץ, כדעת רבי אליעזר, והסיבה לכך, כי טומאה הותרה בציבור, והרי זה כיש בשר ושיירי מנחות.

וכשנטמאו בשר ושיירי המנחות, בקרבנות יחיד מסתבר שנפסל הדם והקומץ, כדעת רבי יהושע, והסיבה לכך, כי לא הותרה טומאה בקרבנות יחיד, והציץ אינו מרצה על האכילות, והרי זה כאין בשר ושיירי מנחות.

אולם דחו זאת, משני טעמים (א) כי כבר נתבאר, שלדעת רבי יוסי, טומאה דחוייה היא בציבור. (ב) כי כבר נתבאר, שבציבור מודה רבי יהושע שמקריבים אף על פי שנטמא הבשר והשיריים, ואין בזה מחלוקת.

ד. כאן לכתחילה כאן בדיעבד.

שוב אמרו, שבכל פעם שלמד רבי יוסי דין מסוים, אמר, שיש אופן מסוים בדין זה, שמסתבר בו כדברי רבי אליעזר, ואופן מסוים שמסתבר בו כדברי רבי יהושע.

שבקרבנות יחיד, אם אין בשר ושיירי מנחות, לכתחילה אין להקריב בהם את הדם והקומץ, כדעת רבי יהושע.

אולם בדיעבד, אם קרבו הדם והקומץ, הקרבנות הללו כשרים כדעת רבי אליעזר. ואמנם כשנטמאו הבשר ושיירי המנחות, גם רבי יהושע מודה, שבדיעבד אם נזרק הדם והקומץ, הקרבן כשר, אבל כשאבדו או נשרפו הבשר ושיירי המנחות, דעת רבי יהושע, שאפילו בדיעבד, אם נזרק הדם והקומץ, לא הוכשר הקרבן, ובזה דעת רבי יוסי, שמסתבר כדעת רבי אליעזר והוכשר הקרבן.

פסח שנשחט שלא למנויו

שני כתובים מלמדים, שיש לשחוט את הפסח למנויו. (א) "בְּמִקְּסֵת נִפְשֹׁת". (ב) "אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִּכְסּוּ".

וכלל בידינו, שבדיני קדשים, כשנאמר כתוב אחד, הרי זה מלמד שמצווה לעשות כן, אבל אם לא עשה אין הדבר מעכב, וכששנה הכתוב פעם שניה, הרי זה מלמד שהדבר מעכב, ואם לא עשה, פסול.

ומאחר ששנה הכתוב ללמד שישחט הפסח למנויו, הדבר מעכב, ואם נשחט שלא למנויו, הרי זה פסול.

פסח שנטמא בשרו

לעיל נתבאר, שנחלקו חכמים בדין קרבן שנפסל בשרו, האם בכך נפסל לגמרי מהקרבה [=אם אין בשר אין דם], או שדמו עדיין ראוי להקרבה, ויש לזרוקו למזבח, לכפר על בעליו [=יש דם אף על פי שאין בשר].

וכל זה ברוב קרבנות, שעיקרן לכפרה ולא לאכילה, אבל קרבן פסח שעיקרו לאכילה, כמו

שנאמר, "לְפִי אֶכְלוּ תִכְסוּ עַל הַשָּׁה" (שמות י"ב ד'), יוצא הוא מכלל שאר קרבנות, והכל מודים בו, שאם נטמא כל בשרו, [אפילו אימוריו קיימים], מעתה מאחר שלא יוכלו לאוכלו, אין לזרוק את דמו למזבת, [ויביאו פסח אחר].

ונחלקו חכמים, מה הדין אם זרק דמו של פסח זה שאין בשרו ראוי לאכילה, האם בדיעבד הפסח כשר, [כי יש לו דם וחלב טהורים], ויצאו מנוייו ידי חובת הבאת הפסח, אף על פי שלא יוכלו לאוכלו, כי הכתוב "לְפִי אֶכְלוּ תִכְסוּ עַל הַשָּׁה", נאמר למצווה, אבל אין הפסח נפסל כשאינו ראוי לאכילה. או שהאכילה מעכבת גם בדיעבד, ומאחר שאין בשרו של הפסח ראוי לאכילה, פסח פסול הוא, ולא יצאו מנוייו ידי חובת הבאת הפסח.

א. דעת חכמים.

כבר נתבאר, שהפסח הנשחט שלא למנויו, פסול הוא. ופסח שנשחט שלא לאוכליו, הוקש לפסח שנשחט שלא למנויו, שנאמר, "לְפִי אֶכְלוּ תִכְסוּ", ומכאן יש ללמוד, שהפסח שנשחט שלא לאוכליו גם כן פסול.

ופסח שאין בו בשר לאכילה, [כגון שנטמא כל בשרו], הרי הוא כפסח שנשחט שלא לאוכליו, ששניהם נשחטו שלא לאכילה, ולכן גם הפסח הזה **פסול**, **ואפילו בדיעבד**, אם נזרק דמו, לא יצאו בו בעלים ידי חובתם.

אמנם מלשון משנתנו למד רב גידל אמר רב, שהפסח שנטמא כל בשרו, אינו נפסל בדיעבד, שכן שנינו, שאין לזרוק את דמו, ומשמע דווקא לכתחילה אין לזרוק דמו, אבל בדיעבד, אם נזרק דמו, כשר.

והעמידו את משנתנו כדעת רבי נתן או כדעת רבי יהושע, שדבריהם מבוארים להלן.

ב. דעת רבי נתן.

הפסח שנטמא כל בשרו, לא נפסל, ולפיכך, אם נזרק דמו, יצאו בו בעלים ידי חובתם, אף על פי שאין להם בשר לאכילה.

והכתוב "אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ תִכְסוּ", לא בא ללמד שיהא בשר הפסח ראוי לאכילה, אלא שיהיו המנויים ראויים לאכול, להוציא זקן או חולה שאינם יכולים לאכול כזית בשר.

ג. דעת רבי יהושע [בדף ע"ט].

הפסח שנטמא כל בשרו, לא נפסל, ולפיכך, אם נזרק דמו, יצאו בו בעלים ידי חובתם, אף על פי שאין להם בשר לאכילה. ודברי רבי יהושע יתבארו בעזה"י בדף ע"ט.

כל ישראל יוצאים בפסח אחד

לדעת רבי נתן, כל ישראל יוצאים ידי חובתם בכבש אחד שיביאו לשם פסח עבור כולם, שנאמר, "וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֵדֹת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָבָיִם" (שמות י"ב ו'), ללמד שכולם יוצאים בפסח אחד. [=וכי כל הקהל שוחטין, והלא אין שוחט אלא אחד, אלא מלמד, שכל ישראל יוצאין בפסח אחד].

ומבואר מדבריו, שאף שאין בכבש אחד כדי להאכיל את כל ישראל, יוצאים בו כל ישראל ידי חובתם, הרי שאכילת הפסח אינה מעכבת.

אמנם מכאן אין ללמוד, שלדעתו, אפילו כשנטמא כל הבשר, הפסח כשר, כי אפשר שדווקא כשהבשר קיים, שראוי הוא לכל אחד ממנויו, אף שאינו ראוי לכולם יחד, יוצאים בו ידי חובה, כי אפשר שימשכו ממנו מקצתם, ויהיה ראוי לכל הנשארם, ומאחר שכל אחד יש אפשרות שיהיה הפסח ראוי לו לאכילה, יצא בו ידי חובתו. אבל כשנטמא הבשר, שאין כאן בשר לאף אחד, הפסח פסול.

אבל מהדין המבואר להלן יש ללמוד, שלדעתו, אפילו נטמא כל הבשר, הפסח כשר, שכן להלן יתבאר בעזה"י, שלדעתו הכל תלוי בזריקת הדם, וכשנזרק הדם בהכשר, אף על פי שאין בשר כלל הפסח כשר.

נמנו עליו חבורה אחת וחזרו

ונמנו עליו חבורה אחרת

פסח שנמנו עליו מתחילה חבורה אחת גדולה באופן שכשיחלקו את בשרו לכולם יהיה לכל אחד מהם כזית אחד וולא יותר ולאחר מכן נמנו עליו חבורה נוספת ונשחט הפסח בשביל כולם.

לדעת חכמים – אין אדם יוצא ידי חובת הפסח אלא אם כן יש לו לאכול ממנו כזית מבשרו, ולפיכך, **ראשונים שיש להם כזית, אוכלים ממנו, ויוצאים בו ידי חובתם**, ופטורים מלעשות פסח שני, **אחרונים שאין להם כזית, אין אוכלים ממנו, ולא יצאו בו ידי חובתם, וחייבים לעשות פסח שני.**

ולדעת רבי נתן – הכל תלוי בזריקת דם הפסח, ואם נזרק הדם בהכשר, אף על פי שאין די בשר לכולם, הפסח כשר, **וכולם יצאו בו ידי חובתם.**

שחטו לאוכליו וזרק דמו שלא לאוכליו

שנינו ברייתא – הפסח ששחטו לאוכליו, וזרק דמו שלא לאוכליו, הוא עצמו כשר, ואדם יוצא

בו ידי חובתו בפסח.

מתחילה רצו לומר, שברייתא זו היא כדעת רבי נתן, האומר, שפסח שנפסל בשרו כשר הוא, כי אכילה לא מעכבת, [ובמחשבת שלא לאוכליו, אמנם נפסל הבשר מאכילה, אבל הפסח עצמו כשר], ובזריקת דמו יוצאים בעלים ידי חובתם, וניתן להקטיר את אימוריו. אבל לדעת חכמים, הפסח נפסל במחשבת שלא לאוכליו.

אולם דחו זאת, ואמרו, שברייתא זו היא כדעת חכמים, והסיבה שהפסח כשר, כי מחשבת שלא לאוכליו אינה פוסלת אלא בשחיטה, ולא בזריקה.

חולה בשעת שחיטה או בשעת זריקה

מבואר בברייתא, שאם היו בעלים של פסח חולים בשעת שחיטה, אין לשחוט עליהם את הפסח, ואם היו חולים בשעת זריקת דם, אין לזרוק עליהם את הדם, כי אין לשחוט את הפסח, ולא לזרוק דם, על מי שאינו ראוי לאכול את הפסח.

- ומתחילה רצו לומר, שברייתא זו היא רק כדעת חכמים, אבל לדעת רבי נתן, מאחר שהפסח כשר גם כשאינו ראוי לאכילה, כמו כן הוא כשר גם כשהיו בעלים חולים בשעת שחיטה או שעת זריקת הדם. [ובאמת כן סברת רבי אלעזר להלן].

- אולם דחו זאת ואמרו, שאף שלדעת רבי נתן הפסח שבשרו פסול, לא נפסל בכך, מודה הוא, שבעלים של פסח צריכים להיות בריאים הראויים לאכול, ואם אינם ראויים לאכול, אין שוחטים אותו עליהם, ולא זורקים עליהם את דמו. [וכן סברת רבי יוחנן להלן].

שחטו בטהרה ואחר כך נטמאו הבעלים

שנינו ברייתא – שחטו את הפסח בטהרה, ואחר כך נטמאו הבעלים, יזרק הדם בטהרה, [בכלים וכלי שרת טהורים], ואל יאכל בשר בטומאה.

לדברי רבי אלעזר, ברייתא זו היא כדעת רבי נתן, האומר, שפסח שאי אפשר לאכול, לא נפסל בכך, ואם כן, מאחר שהדם טהור, וניתן להקריבו בטהרה, ולא גרמה טומאת הבעלים אלא שלא יוכלו לאכול את בשר הפסח, הפסח כשר, וזורקים את דמו, לגמור הקרבנות, ורק בשרו אינו נאכל.

ורבי יוחנן חולק על כך, ואומר, שבאופן הזה, מודה רבי נתן, שאין להקריב את הפסח, כי לדעת רבי נתן, כשנפסל הבשר מאכילה, הפסח כשר, רק אם הבעלים עצמם ראויים לאכילת פסח, אבל כשהבעלים עצמם נפסלו, מודה רבי נתן, שאין להקריב את הפסח.

ולדברי רבי יוחנן, ברייתא זו היא כדברי הכל, ומה ששנינו בה שנטמאו בעלים, הכוונה שנטמאו רוב ציבור, שלכן מעיקר הדין, ניתן להקריב את הפסח אף בטומאה, ולאכול בשרו בטומאה.

אלא שתקנת חכמים היא, שכשנטמאו רוב ציבור בין השחיטה לזריקת הדם, אף שמעיקר הדין מעתה הפסח קרב בטומאה ונאכל בטומאה, אין להתיר להם את הטומאה, כי חששו, שאם באופן הזה יתירו להם את הטומאה, יטעו ויתירו את הטומאה גם כשנטמאו רוב ציבור אחר גמר ההקרבה בטהרה, שאז הפסח אינו פסח הבא בטומאה, ומעיקר הדין אסור לאכול את בשרו בטומאה.

דף עט

דעת רבי יהושע בענין קרבן

שנטמא בשרו או אימוריו

כבר נתבאר בדף ע"ז, שלדעת רבי יהושע, כל קרבן שנפסל בו כל בשרו, ולא נשאר בו כזית מהחלק הנאכל, או כזית מהחלק העולה למזבח, הרי זה פסול, ואין זורקים את דמו למזבח.

ומבואר, שיש חילוק בין רוב הזבחים, לבין שלמי נזיר ופסח.

ברוב הזבחים הדין כנ"ל, אם נשאר כזית מהבשר הנאכל, או כזית מהבשר הקרב על המזבח, לא נפסל הקרבן, וזורקים את דמו למזבח, ורק אם נטמא גם הבשר הנאכל, וגם הבשר הקרב למזבח, אין זורקים את הדם.

ושלמי נזיר וכן הפסח, מאחר שעיקרם לאכילת אדם, אם נטמא בהם חלק הבשר הנאכל, אף על פי שחלק הבשר העולה למזבח טהור, לכתחילה אין לזרוק דמם למזבח. אולם בדיעבד, אם נזרק הדם, גם הקרבנות הללו כשרים, כי האכילה אינה מעכבת בדיעבד.

ואם נטמאו הבעלים עצמם, שבכך נפסלו הם עצמם מלהיות ראויים לאכילת הקרבנות הללו לערב, הקרבן פסול אף בדיעבד, ולכן אפילו נזרק דמו, לא יצאו בו ידי חובה.

פסח שנטמאו אימוריו

נתבאר, שנחלקו חכמים בדין פסח שנטמא

בשרו, האם זורקים את דמו, או שהוא פסול.

אכן לדברי הכל, אם בשרו קיים, אף על פי שנטמאו אימוריו, כשר הוא, וזורקים את דמו.

דברים הנחשבים שיוור

בקרבו שיוכלו לזרוק את דמו

נתבאר, שלדעת רבי יהושע, אם אין בשר אין דם, כלומר אם נפסל כל בשר הקרבן, אין זורקים את דמו על המזבח, אף על פי שהדם לא נפסל.

ולהלן יתבאר בעזה"י, אלו דברים, אם נשאר מבשר הקרבן, מועילים לו שיוכלו לזרוק את דמו.

א. כזית מבשר הקרבן.

ב. כזית מחלב הקרבן, או יותרת הכבד, או שתי כליות. [ושלושת הדברים הללו נחשבים כדבר אחד, ולכן שלושתם מצטרפים לשיעור כזית].

- בקרבנות שבשר הקרבן נאכל [לכהנים או לבעלים], כחטאת אשם ושלמים, אין הבשר מצטרף עם שאר חלקי הקרבן, ולכן אם נשאר כחצי זית טהור מהבשר, וכחצי זית טהור מהחלב, אין זורקים את דמו.

- אבל קרבן עולה, שהבשר עולה למזבח כמו החלב, הרי אלו מצטרפים, ולכן אם נשאר כחצי זית טהור מהבשר, וכחצי זית טהור מהחלב, זורקים את דמו.

ומכל מקום, אין נחשב שיוור בקרבן, שיוכלו לזרוק את דמו, אלא כשנשאר כזית טהור מגופו של הקרבן, אבל אם נפסל כל גופו, ונשארה מנחת נסכים הקריבה עמו, אין זה שיוור, ואין זורקים את דמו.

ועניין זה, שקרבן שנשתייר ממנו החלב נזרק דמו, למד מהכתוב, "וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם עַל מִזְבֵּחַ ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֶלֶב לְרִיחַ נִיחֹחַ לַה'" (ויקרא י"ז ו'), הרי שאם יש חלב להקטרה מהקרבן זורקים את דמו.

ומתוך כך שנאמר בכתוב גם "לְרִיחַ נִיחֹחַ לַה'", יש ללמוד, שלא רק אם נשאר מהחלב, זורקים את דמו, אלא אף אם נשאר מכל שאר דברים שמקטירים אותם לריח ניחוח לה', כיותרת הכבד ושתי כליות, זורקים את דמו.

ומכל מקום, דווקא אלו, שהם מגוף הקרבן, אבל דברים שאינם מגוף הקרבן, אף על פי שעולים למזבח לריח ניחוח, כמנחת נסכים, אינם נחשבים שיוור לקרבן, שיוכלו לזרוק את דמו, כי לכך נאמר בפירוש, "וְהִקְטִיר הַחֶלֶב", ללמד שרק דברים שהם מגוף הקרבן כמו החלב, נחשבים שיוור לקרבן, שיוכלו לזרוק את דמו.

פסח הבא בטומאה

"וַיִּדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְדַרְדַּר רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לֵה'. בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֶרְבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֵהוּ" (במדבר ט"ו ט"ז-י"א), מבואר בכתוב, שמי שהיה טמא מת בזמן הקרבת הפסח בארבעה עשר בניסן, הרי זה עושה את הפסח בארבעה עשר באייר.

וכבר נתבאר בדף ס"ט, שדווקא יחיד נדחה מפסח ראשון לפסח שני, אבל אם נטמאו ציבור בטומאה זו, הדוחה את היחיד לפסח שני, הציבור עושה את הפסח בזמנו, אף על פי שהוא טמא.

ושלושה אופנים יש, שהציבור אינו יכול לעשות את הפסח בטהרה, ולכן הוא עושה את הפסח בזמנו בטומאה.

א. אם נטמאו רוב ישראל [=קהל. וכל שכן אם נטמאו כולם].

ב. אם נטמאו כל הכהנים, [ואפילו כל ישראל טהורים].

ג. אם נטמאו כל כלי שרת, [ואפילו כל ישראל וכל הכהנים טהורים].

לדעת רב חסדא ורב הונא, גם כשהפסח בא בטומאה, לא הותרה בו טומאה ללא הגבלה, אלא דחוויה היא בלבד, כי אין אפשרות לעשותו בטהרה, ומאחר שלא הותרה בו הטומאה, יש לעשות באופן שלא תתרבה הטומאה יותר ממה שכבר נטמא.

ולפיכך, כשהפסח בא בטומאה משום שנטמאו כלי שרת, אם נטמאו כלי שרת במת, אין חילוק בין כהנים טמאים לכהנים טהורים, ושניהם יכולים לעשות את הפסח, כי אפילו אם יעשו אותו טהורים, כשיגעו בסכין שנטמא במת, יטמאו ממנו, כמי שנטמאו במת, [שנאמר "וְכָל אִשׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחַלְלֵי חֶרֶב אוֹ בְּמַת אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם אוֹ בְּקֶבֶר יְטָמָא שְׁבַעַת יָמִים" (במדבר י"ט ט"ז), ללמד שחרב ושאר כלי מתכות הנוגעים בחלל, נעשים כמותו, ומטמאים אדם וכלים כמת עצמו], ואם כן, אין עדיפות לטהורים על הטמאים.

אבל כשנטמאו כלי שרת בשרץ, שאינם חוזרים ומטמאים את האדם הנוגע בהם, יעשו את הפסח כהנים טהורים, ולא כהנים טמאים, שכן כשיעשו את הפסח כהנים טהורים, רק הפסח יטמא מהסכין, אבל העובד יהיה טהור, וזה טוב

יותר מאשר יעשו אותו כהנים טמאים, שגם

העובד הוא טמא.

ולדעת רבא, כשהפסח בא בטומאה, אין שום עדיפות לטהורים על הטמאים, אף על פי שעל ידי הטהורים תתמעט הטומאה, והסיבה לכך, כי נאמר, "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בְּאֵשׁ יִשְׂרָף וְהַבֶּשֶׂר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂר" (ויקרא ז' ט), ללמד שרק במקום שמתקיים הכתוב "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", מתקיים הכתוב "וְהַבֶּשֶׂר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂר", אבל במקום שבשר קדשים טמא מותר באכילה, כגון כשהפסח בא בטומאה, אין צורך שיהיה טהור עובד, אלא הטמא דינו כטהור.

מחצה טהורים ומחצה טמאים

נתבאר, שאם ביום ארבעה עשר בניסן היו רוב הקהל טמאים טומאת מת, טמאים וטהורים עושים את הפסח בזמנו בטומאה. ואם ביום ארבעה עשר בניסן היו מיעוט הקהל טמאים טומאת מת, טהורים עושים את הפסח בזמנו בטהרה, וטמאים נדחים לפסח שני.

ונחלקו חכמים מה הדין, כשביום ארבעה עשר בניסן היו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים.

א. דעת רב – מחצה על מחצה נידון כרוב.

מחצית קהל טהורים נחשבים כרוב קהל טהורים, וכבר נתבאר, שכשרוב הקהל טהורים, הם עושים פסח בזמנו בטהרה.

ומחצית קהל טמאים נחשבים כרוב קהל טמאים, וכבר נתבאר, שכשרוב הקהל טמאים, הם עושים פסח בזמנו בטומאה.

ואם כן, הכל עושים את הפסח בזמנו, בארבעה עשר בניסן, אבל חלוקים הם, הטהורים עושים אותו בטהרה, והטמאים עושים אותו בטומאה.

ב. דעת רב כהנא [א] – מחצה על מחצה נידון כמיעוט.

מחצה טהורים עושים פסח ראשון בזמנו בטהרה, שכן בין כשרוב הקהל טמאים, והפסח בא בטומאה, ובין כשרוב הקהל טהורים, והפסח בא בטהרה, טהורים לעולם עושים את הראשון בזמנו. ואף שמחצה טהורים נחשבים כמיעוט, עליהם לעשות את הפסח בטהרה, כי גם מחצה טמאים נחשבים מיעוט, ואין היתר לפסח זה בטומאה.

ומחצה טמאים, מאחר שנחשבים כמיעוט טמאים, נדחים הם לפסח שני.

ג. דעת רב כהנא [ב] – מחצה על מחצה נידון כמחצה.

מחצה טהורים עושים פסח ראשון בזמנו בטהרה, שכן בין כשרוב הקהל טמאים, והפסח בא בטומאה, ובין כשרוב הקהל טהורים, והפסח בא בטהרה, טהורים לעולם עושים את הראשון בזמנו. ואף שמחצה טהורים אינם נחשבים כרוב, עליהם לעשות את הפסח בטהרה, כי גם מחצה טמאים אינם נחשבים כרוב, ואין היתר לפסח זה בטומאה.

אבל מחצה טמאים, מאחר שאינם נחשבים כרוב, אינם עושים את הראשון, ומאחר שאינם נחשבים כמיעוט, אינם נדחים לשני, ולכן אינם עושים לא את הראשון ולא את השני.

טמאים	טהורים	
ראשון בטומאה	ראשון בטהרה	רב
נדחים לשני	ראשון בטהרה	רב כהנא א
אינם עושים כלל	ראשון בטהרה	רב כהנא ב

ומבואר בגמרא, שאף שרב כהנא חולק על רב, מודה רב כהנא, שיש ברייתא כדעת רב, שמחצה נחשב כרוב, ולדעה זו כשהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורים, כולם עושים את הראשון, טהורים בטהרה, וטמאים בטומאה, אלא שדעת רב כהנא כדעת ברייתא אחרת, בה מבואר, שמחצה על מחצה אינו כרוב, [אלא או כמיעוט או כמחצה].

מחצה טהורים עושים את הראשון

ומחצה טמאים עושים את השני

מצינו ברייתא אחת, בה מבואר כדברי רב כהנא בלשון ראשון, שכשהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים, טהורים עושים את הראשון, וטמאים עושים את השני.

אכן החולקים על הדעה הזו, מעמידים את הברייתא הזו, באופן שהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים, ונשים משלימות לטמאים, כלומר שהאנשים הטהורים היו מרובים מהאנשים הטמאים, אבל הנשים הטמאות היו מרובות מהנשים הטהורות, באופן שסך כל הטהורים והטהורות, היו כסך כל הטמאים והטמאות.

טמאים		טהורים	
נשים	אנשים	נשים	אנשים

ומעמידים את הברייתא הזו **כדעת האומרים, שנשים אינן חייבות להקריב קרבן פסח כלל, אלא שאם רצו, יש להן רשות להביאו.**

ומעתה מאחר שאינן חייבות בו, אין למנותן במנין טמאים וטהורים, ומאחר שבאנשים,

הטהורים מרובים על הטמאים, הטהורים עושים את הראשון, והטמאים עושים את השני.

מחצה טהורים עושים את הראשון

ומחצה טמאים אין עושים כלל

מצינו ברייתא אחת, בה מבואר כדברי רב כהנא בלשון שני, שכשהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים, טהורים עושים את הראשון, וטמאים אינם עושים כלל.

ולהלן יתבאר כיצד החולקים עליו, מעמידים את הברייתא הזו.

רב מעמיד את הברייתא הזו באופן שהיו

האנשים מחצה טהורים ומחצה טמאים, ונשים עודפות על הטהורים, כלומר שהאנשים הטהורים שווים לאנשים הטמאים, אבל הנשים הטהורות מרובות מהנשים הטמאות, כך שסך כל הטהורים והטהורות, מרובה מסך כל הטמאים והטמאות.

טהורים		טמאים	
אנשים	נשים	אנשים	נשים

ולדעתו הברייתא הזו כדעת האומרים, שנשים חייבות רק בפסח ראשון, אבל אם לא עשו את הראשון, אינן חייבות בפסח שני.

ומעתה מאחר שחייבות הן בפסח ראשון, יש למנותן בו במנין טמאים וטהורים, ומאחר שיחד עם הנשים, הטהורים מרובים מהטמאים, הטמאים נדחים מפסח ראשון.

ומאחר שהנשים אינן חייבות בפסח שני, אין למנותן בו במנין הנדחים, ומאחר שבלא הנשים, הטמאים הם מחצה, אינם עושים את השני, כי לדעת רב, מחצה כרוב, ורוב טמאים אינם עושים פסח שני.

ונמצא שהטמאים אינם עושים לא את הראשון ולא את השני.

ורב כהנא בלשון ראשון מעמיד את הברייתא הזו באופן שהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאים, ונשים משלימות לטהורים, כלומר שהאנשים הטמאים היו מרובים מהאנשים הטהורים, אבל הנשים הטהורות היו מרובות מהנשים הטמאות, באופן שסך כל הטהורים והטהורות, היו כסך כל הטמאים והטמאות.

טהורים		טמאים	
אנשים	נשים	אנשים	נשים

ולדעתו הברייתא הזו כדעת האומרים, שנשים חייבות רק בפסח ראשון, אבל אם לא עשו את הראשון, אינן חייבות בפסח שני.

ומעתה מאחר שחייבות הן בפסח ראשון, יש למנותן בו במנין טמאים וטהורים, ומאחר שיחד עם הנשים, מחצה טהורים ומחצה טמאים, ומחצה נחשב כמיעוט, לפיכך הטמאים נדחים מפסח ראשון.

ומאחר שהנשים אינן חייבות בפסח שני, אין למנותן בו במנין הנדחים, ומאחר שבלא הנשים, הטמאים מרובים מהטהורים, אינם עושים את השני, כי רוב טמאים אינם עושים פסח שני.

ונמצא שהטמאים אינם עושים לא את הראשון ולא את השני.

טמאים עודפים על טהורים באחד

כבר נתבאר, שכשרוב ציבור טמאים, הפסח קרב בזמנו בטומאה. [ולענין זה הכל מודים, שמאחר שרוב ציבור ממש טמאים, אפילו טהורים מביאים אותו בטומאה].

לדעת תנא קמא בברייתא – כן הדין, אפילו אם הטמאים עודפים על הטהורים באדם אחד בלבד, מאחר שהטמאים הם רוב הקהל, הפסח קרב בטומאה.

ולדעת רבי אלעזר בן מתיה – אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה, שנאמר, "לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך אשר ה' אלקיך נתן לך" (דברים ט"ז ה'), כלומר לא תשחט את הפסח בשביל אדם אחד, שיהא אותו היחיד גורם ומועיל בשחיטתו שום צד נטיה, ולפיכך מאחר שכשמחצה טמאים ומחצה טהורים אינו קרב בטומאה על ידי הטהורים, גם כשיש טמא אחד נוסף, אינו קרב בטומאה.

דף פ

שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורים

רבי שמעון ורבי יהודה מסכימים, שכל שבט בפני עצמו קרוי קהל, ולפיכך, אם נטמא רובו של אחד מהשבטים [או כולו], אותו שבט אינו נדחה לפסח שני, אלא עושים את הראשון בטומאה. אבל נחלקו החכמים הללו, כיצד שאר השבטים עושים את הפסח.

לדעת רבי שמעון – רק אותו שבט שנטמא עושה את הפסח בטומאה, אבל שאר שבטים שלא נטמאו, עושים את הפסח בטהרה. [והרי זה כדעת רב לעיל, שכשם שלדעת רב, כשמחצה טמאים ומחצה טהורים, כל אחד נידון כרוב, טמאים עושים בטומאה, כאילו רוב ציבור טמאים, וטהורים עושים

בטהרה, כאילו רוב ציבור טהורים. כך כששבת אחד טמא ושאר שבטים טהורים, כל אחד נידון כרוב, השבת הטמא עושה בטומאה, כאילו רוב ציבור טמאים, והשבת הטהור עושה בטהרה, כאילו רוב ציבור טהורים].

ולדעת רבי יהודה – אין קרבן ציבור חלוק, ומאחר ששבת אחד מקריב את הפסח בטומאה, **כל השבטים מותרים להקריבו בטומאה,** ואפילו טהורים שבהם. [והרי זה שלא כאחת משלוש הדעות המובאות לעיל בענין מחצה טמאים ומחצה טהורים, שכן לעיל אין מי שאומר, שאלו ואלו יעשו בטומאה].

תקנה לדעת האומרים מחצה

כרוב ואין קרבן ציבור חלוק

לעיל נתבאר, שלדעת רב, כשהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורים, מאחר שמחצה נידון כרוב, הטהורים עושים בטהרה, כדין רוב טהורים, והטמאים עושים בטומאה, כדין רוב טמאים.

עוד נתבאר, שדין זה הוא כדעת רבי שמעון, האומר שיתכן שיהיה קרבן ציבור חלוק. אבל לדעת רבי יהודה, אין קרבן ציבור חלוק, ולא יתכן שאלו יעשו בטומאה ואלו בטהרה, ומאחר שהטמאים עושים בטומאה, גם הטהורים עושים בטומאה.

אמנם יתכן שיהיה מי שיאמר, שאף שבדבר זה הדין כרבי יהודה, שאין קרבן ציבור חלוק, מכל מקום אינו מסכים עמו, שמהטעם הזה יקריבו טהורים בטומאה כמו הטמאים, כי יש לדון את מחצה הטהורים כרוב טהורים, ורוב טהורים אינם עושים בטומאה.

ולדעה זו, כשישראל מחצה טמאים ומחצה טהורים, אי אפשר להקריב כלל, כי טהורים צריכים להקריב פסח ראשון בטהרה, וטמאים צריכים להקריב פסח ראשון בטומאה, ואין קרבן ציבור חלוק.

וכדי שבכל זאת יוכלו להקריב את הפסח, יש לעשות מעשה, שעל ידו לא יהיו מחצה כנגד מחצה, אלא יהיה הרוב לצד אחד.

לדעת רב – המעשה שיש לעשות הוא, שיטמאו אחד מהטהורים בשרץ, שעל ידי זה יהיו רוב הציבור טמאים, וכך יעשו הכל את הפסח בטומאה.

ועולא חולק על כך ואומר, שאין זו תקנה, כי לדעתו, טמא שרץ, מאחר שטהור הוא לערב, לזמן אכילת הפסח, שוחטים עליו את הפסח ביום, ואם כן, יש למנותו עם הטהורים, ואין כאן רוב טמאים.

ואין לומר שיטמאו אחד מהטהורים בטומאת מת שאינו נטהר ממנה לערב, ומחמת טומאתו יש למנותו עם הטמאים, ויהיו רוב ציבור טמאים, ויקרב הפסח בטומאה. והסיבה שאין לעשות כן, כי על ידי שיטמאו אותו בטומאת מת, יפסיד קרבן חגיגתו, כי על ידי טומאת מת יטמא שבעת ימים, ולא יטהר אלא ביום אחרון של הרגל. ואף שניתן להביא קרבן חגיגה כל שבעה, לדעת עולא אין זה אלא תשלומים לראשון, שחייב חגיגה הוא למי שראוי להביאו ביום הראשון של רגל, ואם לא הביא ביום ראשון, יכול להביא למחרת ועד יום שביעי של רגל, אבל מי שלא היה ראוי להביא ביום הראשון, שוב אינו מביא, אף על פי שיכול להביא בימים שאחרי כן.

ולדעת עולא – המעשה שיש לעשות, כדי שיוכלו להקריב פסח, כשמחצה טמאים ומחצה טהורים, הוא, שישלחו אחד מהטהורים לדרך רחוקה, שבכך אינו נמנה עם הראויים לעשות פסח, ועל ידי זה יהיו רוב הציבור טמאים, ויעשו הכל את הפסח בטומאה.

ואין לחוש לכך שאנו מדחים אותו מלעשות הפסח, כי יוכל לעשות פסח שני.

ואמר להם רב נחמן, לכו ואמרו לו לעולא, מי ישמע לך, להטריח עצמו, להשתלח לדרך רחוקה, לעקור אהלו ויתדותיו, ולרוץ. ולפיכך עדיף לעשות כדברי רב.

היו רוב ציבור זבים ומיעוטים טמאי מתים

לדברי רב, אם ביום ארבעה עשר בניסן היו רוב הציבור זבים, ומיעוטים טמאי מתים, אינם עושים לא פסח ראשון ולא פסח שני.

הסיבה לכך שהזבים אינם עושים פסח ראשון, כי טמאים טומאת זיבה, ולעולם אין הפסח בא בטומאה זו.

והסיבה לכך שטמאי מת אינם עושים פסח ראשון, כי אין פסח בא בטומאת מת, אלא כשרוב ציבור טמאי מת, אבל כשרק מיעוט הציבור טמאי מת, אינם עושים אותו בטומאתם.

והסיבה שאלו ואלו אינם עושים פסח שני, [אם כבר טהרו בו], כי כלל בידינו, שאין היחידים עושים פסח שני, אלא כשרוב הציבור עשה את הראשון, אבל כשרוב ציבור לא עשה פסח ראשון, אינם עושים פסח שני.

וכשמואל שמע את דברי רב, אמר, לכו ואמרו לאבא [=כינוי כבוד לרב], מה תעשה עם הכתוב,

"וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֵדוֹ" (במדבר ט"ו), שמבואר בו, שלעולם יש לעשות את הפסח בזמנו, ואתה אומר שבאופן הנ"ל אין עושים פסח במועדו.

וכשהגיעו דברי שמואל לרב אמר לכו ואמרו לשמואל כשכל הציבור זבים מה תעשה עם הכתוב הנ"ל הלא באופן הזה אתה מודה שאין עושים את הפסח במועדו ואם כן על כרחך לא נאמר הכתוב אלא כשניתן לעשות את הפסח במועדו אבל כשאי אפשר אי אפשר וגם באופן הנ"ל אי אפשר.

היו רוב ציבור טמאי מתים ומיעוטם זבים

אם ביום ארבעה עשר בניסן היו רוב הציבור טמאי מתים, ומיעוטם זבים, **טמאי מתים עושים את הפסח הראשון בטומאה**, שכן כבר נתבאר, שאם היו רוב ציבור טמאי מתים, הפסח קרב בטומאתם.

אבל זבים אינם עושים פסח ראשון בטומאה, כי אין הפסח קרב אלא בטומאת מת [ושרץ], ולא בטומאת זיבה.

ונחלקו חכמים מה דינם של זבים אלו, אם טהרו עד שהגיע זמן פסח שני.

לדעת רב הונא – אין תשלומים לפסח הבא בטומאה, כלומר, לא אמרה תורה שמי שהיה טמא בפסח ראשון, יביא פסח שני, אלא כשפסח ראשון קרב בטהרה, אבל כשפסח ראשון קרב בטומאה, אין עושים פסח שני, **ולפיכך, אלו שהיו זבים בראשון, אף אם טהרו עד שהגיע זמן פסח שני, אינם מביאים פסח שני.**

ולדעת רב אדא בר אהבה – יש תשלומים לפסח הבא בטומאה, כלומר, כשאמרה תורה, שמי שהיה טמא בפסח ראשון יביא פסח שני, לא חילקה בדבר, ולכן גם כשפסח ראשון קרב בטומאה, מי שלא עשה פסח ראשון, עושה פסח שני, **ולפיכך, אלו שהיו זבים בראשון, וטהרו עד שהגיע זמן פסח שני, מביאים פסח שני.**

מתחילה רצו לומר, שהחכמים הללו נחלקו אם טומאה הותרה בציבור, או דחוייה בציבור.

- לדעת רב הונא, טומאה דחוייה בציבור, ובקושי מקריבים בו טמאים, ואין להחשיבם כטהורים, לדחות טמאים לשני.

- ולדעת רב אדא בר אהבה, טומאה הותרה בציבור, ויש להחשיבם כטהורים, לדחות טמאים לשני.

אולם מסקנת הסוגיה שלדברי הכל טומאה דחוייה בציבור ובכל זאת נחלקו.

- לדעת רב הונא, מי שלא עשה פסח ראשון אינו נדחה לפסח שני, אלא כשהראשון נעשה בטהורים.

- ולדעת רב אדא בר אהבה, מי שלא עשה פסח ראשון נדחה לפסח שני, גם כשהראשון נעשה בטמאים.

שליש זבים שלישי טמאי מתים ושליש טהורים

לדברי רבי מני בר פטיש, אם ביום ארבעה עשר בניסן היו שלישי ציבור זבים, שלישי ציבור טמאי מתים, ושלישי ציבור טהורים, הטהורים עושים את הראשון, אבל הטמאים אינם עושים לא פסח ראשון ולא פסח שני.

הסיבה לכך שהזבים אינם עושים פסח ראשון, כי טמאים טומאת זיבה, ולעולם אין הפסח בא בטומאה זו.

והסיבה לכך שטמאי מת אינם עושים פסח ראשון, כי אין פסח בא בטומאת מת, אלא כשרוב ציבור טמאי מת, אבל כשרק מיעוט הציבור טמאי מת, אינם עושים אותו בטומאתם.

והסיבה שאלו ואלו אינם עושים פסח שני, [אם כבר טהרו בו], כי כלל בידינו, שאין עושים פסח ראשון אלא מיעוט ציבור, אבל רוב ציבור אינו נדחה לפסח שני, וכאן, אלו שהיו טמאי מתים יחד עם אלו שהיו זבים, הם רוב ציבור, ואינם יכולים לעשות פסח שני.

ריצוי ציץ בטומאת הקרבנות

כבר נתבאר, שקרבן שקרב בטומאה, הציץ מרצה עליו ומכשירו, שנאמר, "וְעִשִּׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתִיחַתָּ עָלָיו פְּתוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה. וְשָׂמַתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהִיָּה עַל הַמִּצְנֶפֶת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּצְנֶפֶת יְהִיָּה. וְהִיָּה עַל מִצַּח אֶהְרֹן וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת עֹן הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מִתְּנַת קֹדְשֵׁיהֶם וְהִיָּה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנַי ה' (שמות כ"ח ל"ו-ל"ח), וריצוי ציץ מועיל לטומאת הדם או לטומאת הבשר.

לדעת רבינא – בין שנטמא [הדם או בשר] באונס, ובין שנטמא בשוגג, ובין שנטמא במזיד, בין בקרבנות יחיד, ובין בקרבנות ציבור, אם לאחר שנטמאו, זרק את הדם הטמא בשוגג, הציץ מרצה על הטומאה, אבל אם זרקו במזיד, אין הציץ מרצה עליו. [=טומאתו - בין בשוגג בין במזיד, הורצה. זריקתו - בשוגג, הורצה. במזיד, לא הורצה].

ולדעת רבי שילא – דם שנטמא במזיד, וזרקו, אין הציץ מרצה עליו. אבל אם נטמא הדם

בשוגג, מעתה, בין זרקו באונס, בין זרקו בשוגג, ובין זרקו במזיד, בין בקרבנות יחיד, ובין בקרבנות ציבור, הציץ מרצה עליו. [=זריקתו - בין בשוגג בין במזיד, הורצה. טומאתו - בשוגג, הורצה. במזיד, לא הורצה].

ריצוי ציץ בטומאת הגוף של נזיר ועושה פסח

רוב הקרבנות אינם נפסלים אלא בטומאת דם ובשר, אבל כשנטמאו הבעלים, אם קרב הקרבן בטהרה, הקרבן כשר, [שכן טמא יכול לשלוח קרבן להקרבה עבורו].

וקרבן פסח וקרבן נזיר יוצאים מכלל שאר קרבנות, ובהם, גם אם הבעלים טמאים הקרבן נפסל.

עניין זה שהפסח אינו קרב כשבעליו טמא, מבואר בכתוב, "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְּדַרְדָּר רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרְתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לֵה'. בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרֵבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצּוֹת וַיִּמְרֹאס יֹאכְלֵהוּ" (במדבר ט"ו-י"א), הרי שהטמאים עושים את השני, ולא את הראשון.

ועניין זה שקרבן נזיר אינו קרב כשבעליו טמא, מבואר בכתוב, "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפִתְעַ פְּתָאם וְטָמֵא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם סָהֲרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַחֲנֻהוּ. וּבַיּוֹם הַשְּׂמִינִי יָבֵא שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחִטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכֹפֶר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא. וְהִזִּיר לֵה' אֶת יָמֵי נִזְרוֹ וְהִבִּיא כֶּבֶשׂ בֶּן שָׁנָתוֹ לְאֶשֶׁם וְהִקְמִים הַקְּרָאשְׁנִים יִפְלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ" (במדבר ו' ט"ו-י"ב), הרי שאם נטמא, עליו למנות ימי נזירותו מתחילה, ואינו יכול להביא קרבנות גמר נזירותו.

ועל טומאות אלו של נזיר ועושה פסח שנטמאו הם עצמם.

- אם נטמאו בטומאה ידועה, אין הציץ מרצה עליהם, ונפסל קרבנם.

- אבל אם נטמאו בטומאת התהום [מתחילה פירש רש"י, שהכוונה לטומאת ספק. ובדף פ"א מבואר, שהכוונה לטומאה שלא ידע בה שום אדם שהיא שם], ונדע להם הדבר רק לאחר ההקרבה הציץ מרצה עליהם, שכן נאמרה הלכה למשה מסיני, שהותרה להם טומאת התהום להם.

ריצוי ציץ בטומאת הגוף של

הכהן המקריב קרבנות נזיר ופסח

נתבאר, שהלכה למשה מסיני היא, שכשנטמאו נזיר ועושה פסח בטומאת הגוף, אם היתה טומאת התהום, ולא נודע הדבר עד אחר ההקרבה, הציץ מרצה עליה ויצאו ידי חובתם.

ונסתפק רבי בר חמא, האם הלכה זו נאמר בקרבנות הללו, שכל טומאת התהום שבהם הציץ מרצה עליה, ולכן גם אם נטמא הכהן המקריב את קרבנותיהם בטומאת התהום, ונדע הדבר רק לאחר ההקרבה, הציץ מרצה על טומאתו והקרבן כשר [=בזבחה גמירי, לא שנא בכהן, ולא שנא בבעלים]. או שהלכה זו נאמרה רק בטומאת בעלים של פסח ונזיר, ולכן רק על טומאת התהום שלהם הציץ מרצה, אבל אם נטמא הכהן המקריב את קרבנותיהם בטומאת התהום, ונדע הדבר רק לאחר ההקרבה, הציץ אינו מרצה על טומאתו [=כי גמירי טומאת התהום, בכהן לא גמירי].

- רבא רצה להביא ראיה לכך שהציץ מרצה גם על טומאת התהום של כהן המקריב פסח וקרבנות נזיר, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

- אולם רב יוסף דחה את ראייתו של רבא, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ואם כן לא נפשט ספיקו של רמי בר חמא.

לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד

לדעת הברייתא ששנה רבי חייא, לא התירה תורה טומאת התהום לנזיר ועושה פסח, אלא כשהיא טומאת תהום של מת, אבל על שאר טומאות ספק, אין הציץ מרצה עליהם.

ולהלן יתבאר בעזה"י לאיזו טומאה נתכוון רבי חייא שלא הותרה בנזיר ועושה פסח, אף כשהיא טומאת התהום.

א. לא הותרה להם טומאת תהום של שרץ.

רבא רצה לומר, שרבי חייא בא ללמד, שטומאת תהום של שרץ לא הותרה לנזיר ועושה פסח.

ואם אמת הוא, שרבי חייא נתכוון לטומאת שרץ, יש ללמוד מכאן, שהותרה טומאת תהום גם לכהן המקריב קרבנות נזיר ופסח, כי אצל בעלים, אפילו טומאת שרץ ידועה אינה פוסלת.

שכן בנזיר נאמר, "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפִתְעַ [=שוגג] פְּתָאם [=מזיד] וְטָמֵא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם סָהֲרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַחֲנֻהוּ" (במדבר ו' ט"ו), הרי שלא נאסרה לו אלא טומאת מת.

ועושה פסח שהוא טמא שרץ, מאחר שלערב הוא טהור, שוחטים וזורקים עליו את הפסח, אף בעודו טמא.

ועל כרחך, מי שהוצרך רבי חייא ללמד עליו שלא הותרה לו טומאת תהום של שרץ, הוא הכהן המקריב את הקרבנות הללו, שאם נטמא בשרץ, הוא נפסל לעבודה, ובא רבי חייא ללמד,

שגם כשנטמא בו טומאת התהום, הוא נפסל.

ומתוך כך שהוצרך רבי חייא ללמד, שלא הותרה לכהן טומאת התהום של שרץ, יש ללמוד, שטומאת תהום של מת הותרה לו.

אמנם ראיה זו היא רק לדעת האומרים, ששוחטים את הפסח, וזורקים את דמו, בעבור טמא שרץ.

אבל לדעת האומרים, שאין שוחטים וזורקים על טמא שרץ, יתכן שבא רבי חייא ללמד על הבעלים של פסח, שאף שהותרה להם טומאת תהום של מת, לא הותרה להם טומאת תהום של שרץ, וכשם שאם נטמאו בטומאת שרץ ידועה, קרבנם פסול, כך אם נטמאו בטומאת התהום של שרץ, קרבנם פסול.

ומאחר שבא רבי חייא ללמד את הדבר הזה, ולא דיבר כלל בטומאת הכהן המקריב, אין ללמוד מכאן שגם לכהן המקריב הותרה טומאת תהום של מת.

ולדברי רב יוסף, גם לדעת האומרים ששוחטים את הפסח, וזורקים את דמו, בעבור טמא שרץ, אין ראיה מדברי רבי חייא, שהותרה טומאת התהום של מת גם לכהן המקריב, כי יתכן שרבי חייא כלל לא דיבר בטומאת התהום של שרץ, [שנטמא בה הכהן המקריב], אלא בטומאת תהום של זיבה, [שנטמאו בה בעלים], כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ב. לא הותרה להם טומאת תהום של זיבה.

לדברי רב יוסף, רבי חייא בא ללמד, שטומאת תהום של זיבה לא הותרה לנוזר ועושה פסח.

והכוונה לכך, שאם היו בעלים של פסח ונוזר טמאים טומאת זיבה, שאינם נטהרים אלא אחר שימנו שבעה ימים נקיים מראיית זיבה ויטבלו, ובאו להקריב קרבנם ביום השביעי של ימי נקיות שלהם, שעתידיים להיות טהורים בערב, נחשבת טומאתם טומאת התהום של זיבה, כי ספק יש בדבר אם יטהרו לערב או לא, שכן אם יראו היום ראיה של זיבה, יסתרו מניינם, וחוזרים למנות שבעה נקיים, וטמאים הם לערב, ואם לא יראו ראיה של זיבה, טהורים יהיו לערב.

ובא רבי חייא ולימד, שטומאת תהום זו לא הותרה להם, ולכן, אם ראו ראיה של זיבה אחר ההקרבה, אף שבשעת ההקרבה ספק היה בדבר אם יראו או לא, אין קרבנם עולה להם.

דף פא

אמנם לדברי רבי יוסי, אין אפשרות של טומאת תהום בזיבה, כי מאחר שטהרה בתחילת היום, אם תשוב ותראה, היא טמאה רק מכאן ולהבא, ואינה טמאה למפרע, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ואם כן, על כרחך כשאמר רבי חייא, שהציץ מרצה רק על טומאת התהום של מת, בא ללמד שאינו מרצה על טומאת התהום של שרץ.

ומכל מקום, אין ללמוד מכאן, שבמקום שהציץ מרצה על טומאת התהום, הוא מרצה גם על טומאת תהום של כהן, כדברי רבא לעיל. כי לדעת רבי יוסי, אין שוחטים וזורקים על טמא שרץ, ואם כן דברי רבי חייא נאמרו לבעלים, שאין הציץ מרצה עליהם על טומאת תהום של שרץ, ולא נאמרו דברי רבי חייא בכהן העובד, כפי שנתבאר לעיל.

סדר טומאת זבה

אשה שראתה דם באחד עשר יום, שאחר שבעת ימי נידותה, טמאה ביום ראייתה, ויכולה לטבול למחרת בבוקר, והרי היא טהורה.

וכן הדין אם ראתה שני ימים רצופים, טמאה היא בימי ראייתה, ויכולה לטבול ביום השלישי בבוקר, והרי היא טהורה.

אבל אם ראתה שלושה ימים רצופים, מעתה היא זקוקה לספור שבעה ימים נקיים מראיה, ובהגיע הבוקר של היום השביעי, יכולה לטבול, והרי היא טהורה.

יש אומרים, שאם חזרה וראתה דם באותו יום שטהרה בו, [כגון ביום שאחר ראיה אחת, או ביום שאחרי שתי ראיות, או ביום שביעי של נקיים אחר שלוש ראיות], בראייתה היא טמאה למפרע מתחילת היום. [וכל מה שנגעה בו טמא].

ולכן, אם יום זה הוא יום שאחרי ראיה אחת, עתה כשראתה בו, היא נידונית כמי שראתה שני ימים.

ואם יום זה הוא יום שאחרי שתי ראיות, עתה כשראתה בו, היא זקוקה לשבעה ימים נקיים, כמי שראתה שלושה ימים.

ואם יום זה הוא יום אחרון של שבעה נקיים, עתה כשראתה בו, סתרה את כל הנקיים שמנתה, ועליה לשוב ולמנות שבעה נקיים אחרים.

ומבואר בברייתא, שלדברי רבי אושעיא, הדעה הנ"ל היא דעת רוב החכמים.

ויש אומרים, שאם חזרה וראתה דם באותו יום שטהרה בו, [כגון ביום שאחר ראיה אחת, או ביום שאחרי שתי ראיות, או ביום שביעי של נקיים אחר שלוש ראיות], בראייתה היא טמאה מכאן ולהבא

בלבד, אבל מתחילת היום ועד ראייתה, טהורה

היתה. [וכל מה שנגעה בו טהור].

ולכן, בין אם יום זה הוא יום שאחרי ראייה אחת, ובין אם יום זה הוא יום שאחרי שתי ראיות, ובין אם יום זה הוא יום שביעי לנקיים, מאחר שכבר טהרה בו בתחילת היום, עתה כשראתה בו, היא נידונית כמי שראתה יום אחד, שיכולה לטבול למחרת בבוקר, והיא טהורה.

ולדעה זו, האופן שבו היא נידונית כמי שראתה שני ימים או שלושה, הוא, כשהיו הראיות האחרונות בתחילת הימים, [בין השמשות], שלא טהרה בתחילתם וכך היא נעשית טמאה מספר ימים ברציפות בלא טהרה ביניהם. [לתירוץ ראשון, הדבר יתכן כשהיתה שופעת כל שלושה ימים. ולתירוץ השני, די בכך שראתה בשני הימים בין השמשות של תחילתם].

ומבואר, שכל זה מדין תורה, אבל מדברי חכמים, מודה בעל הדעה השניה, שהרואה דם ביום שטהרה בו, טמאה למפרע.

ומבואר בברייתא, שלדברי רבי אושעיא, הדעה הנ"ל היא דעת רבי יוסי. שכן כשרבי יוחנן אמר לפני רבי אושעיא כדברי הדעה השניה אמר לו רבי אושעיא שזו דעת רבי יוסי.

שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה

לדעת רבי יוסי, אשה שביום שלושה עשר בניסן ראתה דם יום אחד, [באחד עשר יום שאחרי ימי נידות], ולמחרת ביום ארבעה עשר בניסן שחטו בעבורה את הפסח וזרקו בעבורה את דמו, ולאחר מכן ראתה דם בו ביום, **אינה אוכלת בערב מהפסח**, כי טמאה היא עד שתטבול למחר, **אבל פטורה היא מלעשות פסח שני**.

מתחילה רצו לומר, שלדעת רבי יוסי, כשראתה דם ביום השני, היא טמאה למפרע מתחילתו, והסיבה שיצאה ידי חובה בפסח שהקריבו בעבורה, אף על פי שנתברר אחר כך שהיתה טמאה, כי באותה שעה ששחטו עליה, עדיין לא ידעו שיתברר אחר כך שהיא טמאה, ואם כן, טומאת התהום היא זו, ולדעת רבי יוסי, הציץ מרצה גם על טומאת התהום של זיבה. [וזה שלא כדברי רב יוסף לעיל שרבי חייא לימד שלא הותרה טומאת תהום של זיבה].

אולם דחו זאת ואמרו, שלדעת רבי יוסי, כשראתה דם ביום השני, היא טמאה רק מכאן ולהבא, ולא למפרע, וזו הסיבה שיצאה ידי חובה בפסח שהקריבו בעבורה קודם הראיה, כי בשעת הקרבנות היתה טהורה לכל דבר.

ואמנם לדעת חכמים החולקים על רבי יוסי, ואומרים, שהרואה דם ביום השני, טמאה למפרע מתחילתו, אם שחטו עליה את הפסח ביום השני, ואחר כך ראתה בו דם, מאחר שבשעת הראיה מתברר, שהיתה טמאה מתחילת היום, אף שבשעת ההקרבה היתה זו טומאת התהום, כי עדיין לא נודע שתראה אחר כך, אין הציץ מרצה עליה, ולא יצאה ידי חובת פסח.

ואף לדעת רבי יוסי, אף שמדין תורה היא מטמאה מכאן ולהבא בלבד, ולא למפרע, ולכן יצאה ידי חובה בפסח הנשחט עליה, מודה הוא, שגזרו חכמים שתהא מטמאה למפרע, ולכן כל משכבות ומושבות שלה טמאים למפרע.

נזיר שנטמא בעצם כשעורה או ברביעית דם

נזיר שנטמא במת, סותר את ימי נזירותו, ואחר שיטהר, חוזר ומונה מתחילה, שנאמר, "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפִתְעַ פְּתָאִים וְטָמֵא רֹאשׁ נְזִירוֹ ... וְהִקְיָמִים הָרְאשֻׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נְזִירוֹ" (במדבר ו' ט"ז-י"ב).

אכן במסכת נזיר מבואר, שלא בכל האופנים שנטמא הנזיר טומאת מת, הוא סותר את נזירותו, אלא יש מהן שהוא סותר, ויש מהן שאינו סותר.

ולהלן יתבאר בעזה"י, האם הוא סותר את נזירותו, כשנטמא בעצם כשעורה מן המת, או כשנטמא ברביעית דם מן המת.

כשנטמא הנזיר בעצם כשעורה מהמת, אף שלא נתפרש דינו בתורה, הכל מודים שהוא סותר את נזירותו, שכך נאמרה הלכה למשה מסיני, שהנזיר סותר נזירותו על טומאה זו.

אבל נחלקו חכמים, מה הדין אם נטמא הנזיר ברביעית דם מהמת.

- **לדעת רבי עקיבא**, יש ללמוד בקל וחומר, שנזיר שנטמא ברביעית דם מהמת, סותר את נזירותו, שכן רביעית דם חמורה מעצם כשעורה, שהרי עצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא בלבד, ולא באוהל, ורביעית דם מטמאה גם באוהל. ומעתה יש ללמוד בקל וחומר, שאם על ידי עצם כשעורה, שטומאתו קלה, הנזיר סותר את נזירותו, כל שכן שעל ידי רביעית דם, שטומאתו חמורה, הנזיר סותר את נזירותו.

- **אולם רבי אליעזר לא קיבל את דברי רבי עקיבא**, כי כלל בידינו, שאין דבר למד בקל וחומר, אלא כשאנו באים ללומדו מדין המפורש בתורה שבכתב, אבל אין למדים קל וחומר מהלכה שנאמרה למשה מסיני ולא נתפרשה בתורה שבכתב.

ריצוי ציץ בטומאת הגוף של

הכהן המקריב את קרבן התמיד

כבר נתבאר, שהלכה למשה מסיני היא, שכשנטמאו נזיר ועושה פסח בטומאת הגוף, אם היתה טומאת התהום, ולא נודע הדבר עד אחר ההקרבה, הציץ מרצה עליה ויצאו ידי חובתם.

עוד נתבאר, שנסתפק רמי בר חמא, האם הלכה זו נאמרה דווקא אם נטמאו הבעלים, או גם אם נטמא הכהן.

והוסיף רב יוסף ואמר, שאם נפשוט את הספק הנ"ל, ונאמר, שהותרה טומאת התהום גם לכהן המקריב פסח וקרבנות נזיר, יש להסתפק, מה הדין אם נטמא הכהן המקריב את התמיד של כל ימות השנה בטומאת תהום. האם כשהתירה תורה טומאת תהום לכהן המקריב, לא התירה זאת אלא למקריב פסח וקרבנות נזיר. או שיש ללמוד, שכמו כן דינו של הכהן המקריב את התמיד.

ומתחילה אמר רבה, שיש ללמוד עניין זה, שהותרה טומאת תהום לכהן המקריב את התמיד, בקל וחומר.

שכן טומאה ידועה חמורה מטומאת התהום, כמו שמצינו, שאם נטמאו נזיר ועושה פסח בטומאה ידועה, אין הציץ מרצה על טומאתם, ואם נטמאו בטומאת התהום, הציץ מרצה על טומאתם.

ומעתה יש ללמוד בקל וחומר, שאם טומאה ידועה הותרה למקריב קרבנות ציבור [כשאינן אחרים טהורים], כל שכן שתותר לו טומאת התהום [לגמרי, ואפילו יש טהורים].

אולם דחו את הדברים הללו, כי כבר נתבאר, שאין דנים קל וחומר מהלכה למשה מסיני, ודין זה שהציץ מרצה על טומאת תהום של נזיר ועושה פסח, הוא הלכה למשה מסיני, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ולפיכך אמר רבא, שיש ללמוד עניין זה, שהותרה טומאת תהום לכהן המקריב את התמיד, בגזרה שווה.

שנאמר בענין הפסח "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ" (במדבר ט"ו ב') וכן נאמר בעניין קרבן התמיד "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו" (במדבר כ"ח ט').

ומעתה, כשם שבפסח הותרה טומאת התהום לכהן המקריבו, כך בתמיד הותרה טומאת התהום לכהן המקריבו.

היכן מבואר שהותרה

טומאת התהום בנזיר ופסח

לדברי רבי אלעזר, עניין זה שהותרה טומאת התהום לנזיר, מבואר בכתוב, "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו" (במדבר ו' ט'), שמשמע ממנו, דווקא כשהטומאה מחוורת עליו וברורה לו, הוא סותר נזירותו, אבל על טומאת התהום, אינו סותר את נזירותו.

ולדברי רבי יוחנן, עניין זה שהותרה טומאת התהום לעושה פסח, מבואר בכתוב, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְּדַרְךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לָהּ" (במדבר ט"ו י'), שמשמע ממנו, דווקא בטומאה ידועה לכם, הוא נדחה לפסח שני, אבל על ידי טומאת התהום, אינו נדחה אלא יוצא בראשון.

ולדברי רבי שמעון בן לקיש, עניין זה שהותרה טומאת התהום לעושה פסח, מבואר מהיקש שהקיסה תורה דין טמא לדין מי שהיה בדרך רחוקה, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְּדַרְךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לָהּ" (במדבר ט"ו י'), ללמד, שכשם שהדרך האמורה בכתוב, היא דרך גלויה לכל, ולא דרך עלומה, כך הטומאה האמורה בכתוב, היא טומאה גלויה לכל, ולא דרך עלומה.

אולם הקשו על כל הדברים הללו, שכן אם הדבר למד מהכתוב "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו", די בכך שהנזיר עצמו לא ידע מהטומאה, כדי שתחשב טומאת תהום, ואפילו אחרים יודעים ממנה.

ואם הדבר למד מהכתוב "אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא ... לָכֶם", דווקא כששני בני אדם יודעים מהטומאה, אינה טומאת התהום, אבל אם רק אדם אחד יודע ממנה, נחשבת טומאת התהום.

ואם הדבר למד מההיקש "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְּדַרְךְ רַחֲקָה לָכֶם", דווקא כשהכל יודעים מהטומאה, אינה טומאת התהום, אבל אם אין הכל יודעים ממנה, אף שמעטים יודעים ממנה, נחשבת טומאת התהום.

ואולם בברייתא מבואר שלא כדברי כולם שכן שנינו, שאין טומאת תהום אלא כשלא הכיר בה שום אדם בכל העולם, אבל הכיר בה אפילו אחד בסוף העולם, אינה טומאת תהום.

ומסקנת הגמרא, שעניין זה, שהותרה טומאת התהום לנזיר עושה פסח, הוא הלכה למשה מסיני, והכתובים הנ"ל, אינם אלא אסמכתא בעלמא.

כבר נתבאר, שנזיר ועושה פסח שנטמאו הם עצמם טומאת התהום של מת, נידונים כטהורים, ויצאו ידי חובה בפסח ובקרבת הנזיר [ומעתה הוא מותר בתגלחת ויין וטומאה].

ומתחילה אמרו, שלדברי מר בר רב אשי, לא נאמר דין זה אלא כשבשעת ההקרבה עדיין לא נודע שנטמאו, אבל אם קודם ההקרבה כבר נודע שנטמאו, הרי הם נידונים כטמאים, ואין מקריבים בעבורם את קרבנם.

אולם דחו זאת, כי מלשון הברייתא מבואר, שיש לדון אותם כטהורים לגמרי [לעניין הבאת קרבנם].

ולפיכך אמרו, שלדברי מר בר רב אשי, אפילו אם נודע שנטמאו קודם שקרב קרבנם, מאחר שבשעה שנטמאו היתה טומאה זו טומאת התהום, הם נידונים כטהורים, ומקריבים עבורם את קרבנם, ויוצאים בו ידי חובתם.

המוצא מת מושכב תחת הדרך

דרך שעברו עליה בני אדם, ואחר כך נמצא מת תחתיה.

אם ודאי עברו על גבי הטומאה, (א) כגון שהיה המת שלם ומושכב לרוחב הדרך מקצה לקצה, (ב) או אפילו לא היה שלם, אבל היה מושכב שם בקבר, המטמא כנגד כולו, גם במקום הריק שבו. בשני האופנים הללו, מאחר שהטומאה ממלאה את כל רוחב הדרך, מי שעבר באותה דרך נטמא בוודאי.

וכמו כן אפילו לא היה המת שלם, ולא בקבר, אבל זה שעבר שם היה טעון משא, או רכוב על גבי בהמה, שעל ידם ודאי האהיל על כל רוחב הדרך, בוודאי נטמא שם.

ובכל האופנים הללו, שהעובר שם נטמא בוודאי, [במגע היסט או אוהל], אם היתה הטומאה טומאת התהום, כגון שנמצא המת טמון בתבן בעפר ובצרורות, שלא הכיר בו אחד בסוף העולם מעולם, לרוב דברים העובר נידון כטמא, [ובכללם לענין אכילת תרומה]. אבל לעשיית הפסח וקרבת נזיר, [אם כבר נשחטו], אינו נידון כטמא, וזורקים עליו את דם הקרבנות הללו.

אבל הכיר בה אחד בסוף העולם, או שנמצא המת במים או באפילה או בנקיקי הסלעים, שהמציץ יכול לראות ואין הטומאה מכוסה ונעלמה, גם אם העובר נזיר או עושה פסח הוא נידון כטמא, שלא נאמרה הלכה למשה מסיני, אלא בטומאת מת שהיא בתהום, המכוסה מן הכל.

וכל זה כשהעובר נטמא בוודאי, אבל כשלא נטמא בוודאי, כגון שהיה המת לאורך הדרך, או שהיה המת מפורק ואינו ממלא את רוחב הדרך, מאחר שיתכן שעבר העובר בין חלקי המת, ולא האהיל על המת, אין כאן אלא ספק טומאה, וכלל בידינו, שספק טומאה ברשות הרבים, הרי זה טהור, ולכן העובר נידון כטהור לכל דבר, [אף לאכילת תרומה].

מקום שריפת פסח טמא ונותר הפסח

פסח שנטמא בשרו, אסור באכילה, וטעון שריפה, וכן הנוותר מבשר הפסח לבוקר, אסור באכילה וטעון שריפה, ולהלן יתבאר בעזה"י, היכן היו שורפים אותו.

א. נטמא שלם או רובו.

פסח שנטמא כל בשרו או רובו, יש לשורפו לפני הבירה, [כל המקדש כולו קרוי בירה, ומקום היה לפני המקדש לשריפת קדשים פסולים], והסיבה לכך שהיו שורפים אותו שם, לעין כל, כדי לבייש את בעליו, על שלא נזהרו בפסחם שלא יטמא.

ב. נטמא מיעוטו והנותר.

פסח שנטמא מיעוטו וכן הנוותר מבשר הפסח לבוקר, רשאים בעליו לשורפו בחצרותיהם, או על גגותיהם, ואינם מחויבים להביאו לפני הבירה לשורפו שם.

ומכל מקום, צרי עין, שלא ירצו להוציא עצים משלהם לשורפו בבתיהם, וכן מי שאינם מבני המקום, שאין להם עצים משלהם לשרוף בו, רשאים הם לשורפו גם לפני הבירה.

כן משמע לכאורה מפירוש רש"י, שלדברי הכל, מי שאינו מבני המקום, רשאי לשרוף לפני הבירה. אולם התוס' פירשו, שנחלקו חכמים בדבר זה, לדעה אחת בגמרא, מי שאינו מבני המקום, אינו רשאי לשרוף לפני הבירה בעצי המערכה, אלא אם כן החזיק בדרך, אבל אם לא החזיק בדרך, עליו לשרוף משל עצמו. ולדעה שניה בגמרא, כל שאינו מבני המקום, ואין לו עצים משלו, רשאי לשרוף לפני הבירה בעצי המערכה.

דף פב

דין מי שיצא מירושלים, ונזכר שיש בידו בשר קודש, כבר נתבאר בדף מ"ט, שאם עבר צופים רשאי לשרפו במקומו, ואם לאו עליו לחזור ולשרפו לפני הבירה.

וכאן נוספו דברי רב פפא, שמשמע מהם, שאם

עבר צופים, מלבד מה שהקלו עליו שלא יחזור לשרוף בירושלים, הקלו עליו שאינו צריך לחפש עצים כדי לשורפו. אולם רב חמא בר עוקבא ורב זביד חולקים עליו.

במה שורפים פסח טמא ונותר הפסח

כבר נתבאר, שפסח שנטמא בשרו, אסור באכילה, וטעון שריפה, וכן הנותר מבשר הפסח לבוקר, אסור באכילה וטעון שריפה, ולהלן יתבאר בעזה"י, במה היו שורפים אותו.

א. לפני הבירה – מעצי המערכה.

כשהיו שורפים את בשר הפסח הפסול לפני הבירה, [כגון שנטמא שלם או רובו, שמחויבים לשרפו שם, וכן אם נטמא מיעוטו ורצו לשרפו שם], יש לשרפו מעצי המערכה, הם עצים של הקדש המיועדים לשריפת קדשים, אבל אין לשורפו שם מעצים של בעלים.

לדעת רב יוסף – הסיבה לכך שאינם יכולים לשורפו מעצי עצמם, **כדי שלא לבייש את מי שאין לו משלו.**

ולדעת רבא – הסיבה לכך שאינם יכולים לשורפו מעצי עצמם, **מפני החשד**, שכן כשישרפו מעצי עצמם, יטלו לביתם את מה שישאר מהם, והרואה שעושים כן, חושד אותם שהם גונבים מעצי המערכה.

ונפקא מינה בין הטעמים, אם מותר לשרוף שם בקנים וחריות של דקל, שהכל יודעים שאינם מעצי המערכה, [לפי שקלים הם ונשרפים מהר, ואין אש המערכה מתקיימת בהם], ואם כן, כששורף בהם, ונוטל את הנשאר לביתו, אין כאן חשד שנוטל משל הקדש, אבל יש בושה למי שאין לו. ולפיכך לדעת רבא, יכולים לשרוף בהם לפני הבירה, ואין כאן חשש חשד. אבל לדעת רב יוסף, אין לשרוף בהם לפני הבירה, כדי שלא לבייש את מי שאין לו.

ב. בחצרותיהם – מעצי עצמם.

כשהיו שורפים את בשר הפסח הפסול בחצרותיהם, [כגון שנטמא מיעוטו או נותר], יש לשרפו מעצי בעלים, ולא מעצי הקדש המיועדים לשריפת קדשים פסולים.

והסיבה לכך, כי יש לחוש, שכשיטלו עצי הקדש אלו לשרוף קדשים פסולים בביתם, ישארו מהעצים הללו לאחר השריפה, מה שנטלו יותר מהצורך, ויבואו בהם לידי תקלה, שיהנו מהם הנאה אחרת, ונמצאים מועלים בהקדש.

העמדת טמאי בית אב על שער המזרח

במסכת תמיד מבואר, שבכל בוקר היה אדם ממונה להעמיד בשער המזרח של הר הבית את הכהנים הטמאים של בית אב שעובד באותו יום, **כדי שיראו אותם שם כל הנכנסים.**

לדעת רב יוסף – הסיבה לכך שהיו מעמידים אותם שם, היא **כדי לביישם** על שלא נזהרו מלהיטמא ביום שהעבודה מוטלת עליהם.

ולדעת רבא – הסיבה לכך שהיו מעמידים אותם שם, היא **מפני החשד**, שלא יחשדום שמפני מלאכתם הם נמענים מלבוא לעבוד עבודה, וכשיעמדו שם, יראו אותם בני אדם, וידעו שמחמת טומאה אינם עובדים.

ונפקא מינה בין הטעמים אם היו אותם כהנים מפונקים שהכל יודעים שבטלים הם ממלאכתם ולא ימנעו מהעבודה בשביל המלאכה. וכן אם היו אותם כהנים עושקים במלאכה ששכרה מועט כגון גודלי חבלים הכל יודעים שלא ימנעו מהעבודה בשביל מלאכתם. ולפיכך לדעת רבא, אין להעמידם בשער המזרח מפני החשד, כי אין אדם חושדם שלא באו מחמת מלאכתם. אבל לדעת רב יוסף, יש להעמידם שם, כדי לביישם על שלא נזהרו מלהיטמא.

מנין שכל הקדשים שפסולם

בגופם טעונים שריפה

לדעת רוב החכמים, **כל הקדשים שארע פסול בגוף הקרבן**, כגון שנטמאו האימורים או הבשר, או יצאו חוץ למחיצתם, אותם חלקים פסולים **טעונים שריפה**. וכמו כן קרבן שארע פסול בדמו קודם ההקרבה, כגון שנשפך הדם לארץ בלא שנתקבל מהבהמה בכלי, או המתינו מלזורקו למזבח עד שקיעת החמה, או יצא חוץ למחיצתו, שבכל האופנים הללו הוא נפסל מלהיזרק למזבח, הקרבן טעון שריפה. **ולהלן יתבאר בעזה"י מהיכן דין זה למד.**

א. קדשים טמאים.

דין זה, שקדשים טמאים טעונים שריפה, למד, ממה שנאמר בשלמים, שהם קדשים קלים, **"והבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר כֹּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂר"** (ויקרא ז' י"ט).

ומאחר שנאמר שאפילו קדשים קלים שנטמאו טעונים שריפה, קל וחומר לקדשי קדשים.

ואף שהלכה למשה מסיני היא, שכל פסולי קדשים טעונים שריפה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, הוצרך הכתוב לפרש עניין זה בקדשים שנטמאו, כי היה מקום לומר, שקדשים טמאים יוצאים מכלל שאר קדשים פסולים, כי טומאה

היא דבר שפוסל גם חולין, ואם כן הטיבה שהם פסולים אינה מחמת היותם קדושים, ולפיכך אין לדונם כדין קדשים פסולים, הטעונוים שריפה, ודי להם בקבורה, [לגונזם מן העין, שלא יאכלום כלבים], וכדי שלא נאמר כן, בא הכתוב ופירש, שגם אלו טעונוים שריפה.

ב. קדשים שיצאו חוץ למחיצתם.

- מתחילה רצו לומר, שדין זה, שקדשים שיצאו חוץ למחיצתם טעונוים שריפה, למד מדברי משה ואהרן בענין שריפת שעיר החטאת ביום חנוכת המשכן, שנאמר "וְאֵת שְׁעֵיר הַחַטָּאת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מִשָּׁה וְהֵנָּה שָׂרָף וַיִּקְצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתָרִים לֵאמֹר. מִדּוּעַ לֹא אָכַלְתֶּם אֶת הַחַטָּאת בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא וְאִתָּה נָתַן לָכֶם לְשֵׂאת אֶת עֹון הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה'. הֵן לֹא הוּבָא אֶת דְּמָה אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אֲכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי" (ויקרא י"ט"ז-י"ח).

וביאר חכמים שמדברי משה יש ללמוד מה היה המשא ומתן בינו לבין אהרן [כפי שיתבאר בעזה"י].

שכשמשה ראה ששרפו את השעיר ולא אכלוהו, שאל, "מִדּוּעַ לֹא אָכַלְתֶּם אֶת הַחַטָּאת", האם מחמת אחד משני הדברים הללו. (א) נכנס דמה לפני ולפנים, ונפסלה בכך, כמו שנאמר, "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדְּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף" (ויקרא ו' כ"ג). (ב) או יצא דמה חוץ לקלעים ונפסלה מחמת יציאתו.

ועל שני הדברים הללו ענה לו אהרן, "לאו", כלומר, לא נכנס דמה לפני ולפנים, ולא יצא דמה חוץ לקלעים.

ועל כן אמר משה, "הֵן לֹא הוּבָא אֶת דְּמָה אֶל הַקֹּדֶשׁ", ולא נפסלה בכניסתה, וגם "פְּנִימָה" היתה, ולא נפסלה ביציאתה, "אֲכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי", כלומר היה לכם לאוכלה ולא לשורפה.

ומתוך דבריהם למדנו, שאם היה דמה נכנס פנימה, או יוצא לחוץ, היתה נפסלת, הרי שקדשים נפסלים ביציאה חוץ למחיצתם.

- ומהברייתא משמע, שלדעת רבי שמעון, יש ללמוד דין זה, שקדשים שיצאו חוץ למחיצתם טעונוים שריפה, מהכתוב, "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדְּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף" (ויקרא ו' כ"ג), המלמד שחטאת שנפסלה טעונה שריפה.

- אולם הקשו על הדברים הללו, שכן אם מכאן

אנו למדים שקדשים שיצאו טעונוים שריפה, לא למדנו דין זה אלא בקדשי קדשים, כחטאת, ולא בקדשים קלים.

ומסקנת הסוגיה, שדין זה, שקדשים שיצאו ממחיצתם טעונוים שריפה, למד מהלכה למשה מסיני, [וממנה למדנו, שקדשי קדשים, בין

אימוריהם ובין בשרם, וכן אימורי קדשי קלים, שמקום הקטרתם ואכילתם בעזרה, נפסלים ביציאה חוץ לעזרה, ובשר קדשים קלים, שהוא נאכל בכל ירושלים, נפסל ביציאתו חוץ לירושלים], והכתוב הנ"ל בענין שעיר החטאת של יום חנוכת המשכן לא בא ללמד דין זה שקדשים שיצאו נפסלו אלא מבאר שכך שאל משה וכך השיב אהרן.

ג. שאר פסולי קדשים.

כבר נתבאר שגם שאר קדשים פסולים, כקרבת שרע פסול בדמו קודם ההקרבה, כגון שנשפך הדם לארץ בלא שנתקבל מהבהמה בכלי, או המתינו מלזורקו למזבח עד שקיעת החמה, או יצא חוץ למחיצתו, כלו אלו טעונוים שריפה.

- ומתחילה רצו לומר, שדין זה, שכל הקדשים הפסולים טעונוים שריפה, למד מהכתוב, "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדְּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף" (ויקרא ו' כ"ג), הבא ללמד שכל שפסולו בקודש כלומר בעזרה טעון שריפה.

אולם הקשו על הדברים הללו, שכן אם מכאן

אנו למדים שקדשים פסולים טעונוים שריפה, לא למדנו דין זה אלא בקדשי קדשים, ובאימורי קדשים קלים שמקום הכשרם בקודש, ולא בקדשים קלים.

- ומסקנת הסוגיה, שדין זה, שקדשים פסולים טעונוים שריפה, למד מהלכה למשה מסיני.

והכתוב הנ"ל, "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדְּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף", בא ללמד

דין אחר, והוא, שקדשים פסולים שטעונוים שריפה, יש לשורפם במקום הקודש בעזרה.

מנין שאפילו פיגול טעון עיבור צורה

לעיל נתבאר, שלדעת רוב החכמים, כל הקדשים שרע פסול בגופם, נשרפים מחמת אותו פסול, ואין ממתנינים להם שיפסלו בדבר נוסף.

אכן התנא של הברייתא ששנה רבה בר אבוח חולק על שאר החכמים, ולדעתו, אין לשרוף קדשים אלא אחר שנתעברה [=נשתנתה] צורתם בלינת לילה אחד, ונעשו נותר, אבל אם ארע בגופם פסול אחר, אפילו פסול פיגול, מניחים אותם עד למחר, ורק אחר שנעשו נותר, שורפים אותם.

וענין זה למד בגזרה שווה, שכן בענין פיגול נאמר "וְאִם הָאֶכֶל יֵאָכַל מִבֶּשֶׂר זָבַח שְׁלָמֵיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יִרְצָה הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהִנָּפֵשׁ הָאֶכֶל מִמֶּנּוּ עֹנֶה תִּשָּׂא" (ויקרא ז' י"ח), וכן נאמר

בנותר, "וְאֶכְלִי עֵצוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חָלַל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיחָ" (ויקרא י"ט ח'), והרי זה מלמד בגזרה שווה, **שכשם שאין שורפים את הנותר אלא אחרי שנתעברה צורתו, שנעשה נותר, כך אין שורפים את הפיגול אלא אחרי שנתעברה צורתו, ונעשה נותר.** והוא הדין לשאר קדשים פסולים.

אבל אין ללמוד בגזרה שווה מחטאת אהרן, שנאמר בה "וְאִתָּה נָתַן לָכֶם לְשֵׂאת אֶת עֹון הַעֲדָה לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְפָנַי ה'", והיא נשרפה בו ביום בלא עיבור צורה, ובדין היה הדבר, שהרי לבסוף הודה משה לאהרן, כמו שנאמר, "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטָב בְּעֵינָיו".

והסיבה שאין ללמוד מחטאת זו, כי הוראת שעה היתה שתישרף בו ביום, ואין ללמוד ממנה לשאר פסולים קדשים.

דעת משנתנו

לדעת משנתנו, כל הקדשים שארע פסול בגופם, נשרפים מיד, ואינם טעונים עיבור צורה להיפסל בלינה להיות נותר.

ולכן שנינו, שהפסח שיצא חוץ למחיצתו, או שנטמא, הרי זה נשרף מיד, ביום ארבעה עשר בניסן, ואין צריך להשהותו שיפסל בלינה.

פסח שנטמאו בעליו או מתו

קדשים שיש בהם פסול מחמת דבר אחר, ולא בגופם, הכל מודים בהם, שאין שורפים אותם מיד, אלא מניחים אותם עד שתתעבר צורתם בלינת לילה, ויעשו נותר, ורק אז שורפים אותם.

ולהלן יתבאר בעזה"י דין הפסח שנטמאו בעליו או מתו, שנעשה כפסח בלא בעלים ראויים לו, האם הוא נחשב כדבר שפסולו בגופו, או לא.

א. דעת תנא קמא של משנתנו.

- לדברי רב יוסף כפי שהובנו מתחילה, אם נטמאו בעלים או מתו קודם זריקת הדם, מאחר שבשעת זריקת הדם לא היו לפסח בעלים, ולא הועילה ההקרבה להתיר את בשרו כלל, פסולו בגופו, ושורפים אותו מיד. ואם נטמאו בעלים או מתו אחר זריקת הדם, מאחר שבשעת הקרבתו היו לפסח הזו בעלים כשרים, והועילה ההקרבה להתיר את הבשר בשבילם, מעתה כשנטמאו או מתו אחר כך, אף שאין לקרבן מי שיאכלנו, הפסח הזה פסולו על ידי דבר אחר, שאינו נשרף מיד, אלא תעובר צורתו, וישרף ביום ששה עשר בניסן.

- ולדברי רב יוסף כפי המסקנה, בין אם נטמאו בעלים או מתו קודם זריקת הדם, ובין אם נטמאו בעלים או מתו אחר זריקת הדם, מאחר שסיבת הפסול היא בבעלים ולא בקרבן עצמו, הפסח הזה פסולו על ידי דבר אחר, שאינו נשרף מיד, אלא תעובר צורתו, וישרף ביום ששה עשר בניסן. [וכן אמר רבי יוחנן].

ב. דעת רבי יוחנן בן ברוקה.

- לדברי רב יוסף כפי שהובנו מתחילה, בין אם נטמאו בעלים או מתו קודם זריקת הדם, ובין אם נטמאו בעלים או מתו אחר זריקת הדם, מאחר שסיבת הפסול היא כי אין לפסח מי שיאכלנו, הפסח הזה פסולו בגופו, ושורפים אותו מיד. [וכן אמר רבי יוחנן].

- ולדברי רב יוסף, אם נטמאו בעלים או מתו קודם זריקת הדם, מאחר שבשעת זריקת הדם לא היו לפסח בעלים, ולא הועילה ההקרבה להתיר את בשרו כלל, פסולו בגופו, ושורפים אותו מיד. ואם נטמאו בעלים או מתו אחר זריקת הדם, מאחר שבשעת הקרבתו היו לפסח הזו בעלים כשרים, והועילה ההקרבה להתיר את הבשר בשבילם, מעתה כשנטמאו או מתו אחר כך, אף שאין לקרבן מי שיאכלנו, הפסח הזה פסולו על ידי דבר אחר, שאינו נשרף מיד, אלא תעובר צורתו, וישרף ביום ששה עשר בניסן.

בכל ראש חודש.

	נטמאו או מתו	תנא קמא	רבי יוחנן בן ברוקה
רב יוסף מתחילה	קודם זריקה	ישרף מיד	ישרף מיד
	אחר זריקה	עיבור צורה	ישרף מיד
רב יוסף למסקנה	קודם זריקה	עיבור צורה	ישרף מיד
	אחר זריקה	עיבור צורה	עיבור צורה
רבי יוחנן	קודם זריקה	עיבור צורה	ישרף מיד
	אחר זריקה	עיבור צורה	ישרף מיד

מפני מה נשרף שעיר

החטאת ביום חנוכת המשכן

שלושה שעירים קרבו ביום חנוכת המשכן שהוא יום שמיני למילואים (א) שעיר נחשון הוא השעיר שהביאו הנשיא של אותו יום עם שאר קרבנותיו והיה קדשי שעה שאין קרבן כזה לדורות (ב) שעיר חטאת של קרבנות אותו יום וגם הוא קדשי שעה שאין קרבן כזה לדורות. (ג) שעיר ראש חודש שקרב באותו יום שהיה ראש חודש ניסן והוא קדשי דורות שקרבן כזה קרב בכל ראש חודש.

ואותו שעיר, שעליו נאמר, "וְאִתָּה שְׁעִיר הַחֲטָאת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שֹׁרֵף וַיִּקְצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנוֹתֵרִם לְאֹמֶר. מִדּוּעַ לֹא אֶכְלָתֶם אֶת הַחֲטָאת בַּמָּקוֹם הַקָּדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא וְאִתָּה נָתַן לָכֶם

לשאת את עון העֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה'. הן לא הוֹבָא אֶת דְּמָה אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אֲכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי" (ויקרא י"ט ז-י"ח), הוא שעיר ראש חודש.

ולעיל כבר נתבאר, שלא נפסל הקרבן זה, לא ביציאה לחוץ, ולא בכניסה פנימה להיכל, ולהלן יתבאר בעזה"י במה נפסל שרפוהו.

לדעת רבי נחמיה – הסיבה שנשרף אותו שעיר, כי הכהנים הראוים לאוכלו היו אוננים, [שמתו נדב ואביהו באותו יום, וכל הכהנים היו קרובי נדב ואביהו], **ואונן אסור לאכול קדשים,** שנאמר לענין מעשר שני, "לא אֶכְלֹתִי בְּאֲנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בְעֲרֹתֵי מִמֶּנּוּ בְּטָמָא וְלֹא נִתְתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֶלְקֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי" (דברים כ"ו י"ד), כלומר לא אכלתי ממנו באנינות, וקל וחומר לקדשים שאסורים לאונן.

וזהו שאמר אהרן, "וַיִּדְבֹר אֶהְרוּ אֶל מִשֶׁה הֵן הַיּוֹם הַקְּרִיבוּ אֶת חֲטָאתָם וְאֶת עֲלֹתָם לִפְנֵי ה' וַתִּקְרָאנָה אֹתִי כְּאֶלֶּה [שאני אונן] וְאֶכְלֹתִי חֲטָאת הַיּוֹם הַזֶּה הִיטֵב בְּעֵינַי ה'" (ויקרא י"י ט).

ומשה נצטוה לאמר להם, "קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה באנינות", והיה סבור, שאף החטאת תאכל באנינות כמנחה, ואמר לו אהרן, שמא לא שמעת אלא במנחה זו, שהיא קדשי שעה, שכן ליום שמיני של מלואים נצטוית אותה מנחה, ואף אני מודה לך בשעיר נחשון ושעיר של יום, דכתיב, "ואל בני ישראל תדבר לאמר. קחו שעיר עזים לחטאת", שהם קדשי שעה חובה ליום, ואכילתן מותרת לאונן, אבל חטאת זו, שעיר ראש חודש הוא, וקדשי דורות הן, ואסורים לאונן.

ואמר רבי יוחנן, **שדעת רבי נחמיה, כדעת רבי יוחנן בן ברוקה, שקרבן שאין לו אוכלים, נחשב כקרבן שפסולו בגופו, וטעון שריפה.**

ודברי רבי יוחנן אלו הם כשיטתו שלדעת רבי יוחנן בן ברוקה **גם כשקרב הקרבן בהכשר,** ואחר כך בטלו אוכליו, פסול הגוף הוא, ונשרף מיד, שכן שעיר החטאת קרב בהכשר, ודומה הוא לפסח שמתו אוכליו או נטמאו אחרי שכבר קרב בהכשר.

ולדעת רבי יהודה – הסיבה שנשרף אותו שעיר, כי נטמא.

דף פג

"וְכֹל חֲטָאת אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדָּמָה אֶל אֹהֶל

מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף"

לדעת חכמים, הכתוב, "וְכֹל חֲטָאת אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדָּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף" (ויקרא ו' כ"ג), **מדבר בחטאת החיצונה,** כלומר בחטאת שדינה להיקרב על המזבח החיצון, **ובא הכתוב ללמד, שאם "יוֹבֵא מִדָּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ" שלא כדינה, היא נפסלת.**

אולם רבי יוסי הגלילי חולק על חכמים, ואומר, שהכתוב הזה מדבר באחת מכל חטאות הפנימיות, "אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדָּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ", כלומר שכך דינה להביא מדמה לכפר בקודש, כגון פר העלם דבר של ציבור, ופר כהן משיח ופר יום הכפורים [=פרים הנשרפים] ושעיר יום הכיפורים, ושעיר עבודה זרה [=שעירים הנשרפים].

ובא הכתוב ללמד שני דינים בחטאות אלו. (א) "לא תֹאכַל", כלומר אסור לאכול מבשר החטאות הללו, אף כשקרבו בהכשר, [=ליתן לא תעשה על אכילתן]. (ב) והדין השני הוא "בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף", כלומר יש לשורפם, ודין זה לא נצרך בהם כשקרבו בהכשר, כי מפורש בהן שדינם לשריפה חוץ לשלוש מחנות, והכתוב הזה בא ללמד, שאם נפסלו, גם כן דינם לשריפה, אבל לא חוץ לשלוש מחנות, אלא בבית הבירה, כשאר קדשים פסולים.

חטאת שנכנס דמה להיכל פנימה

כבר נתבאר, **שלדעת חכמים, חטאת שנכנס דמה להיכל, פסולה, מהכתוב, "וְכֹל חֲטָאת אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדָּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף"**.

אולם לדעת רבי יוסי הגלילי, הכתוב הזה מדבר בחטאות הפנימיות. ולדעתו, ענין זה שחטאת שנכנס דמה להיכל, פסולה, למד מדברי משה בענין שעיר החטאת ששרפוהו ביום חנוכת המשכן, "הֵן לֹא הוֹבָא אֶת דָּמָה אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אֲכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי", שמשמע ממנו, שאם היה דמה נכנס אל הקודש פנימה, היה הבשר טעון שריפה, ולא נאכל, כי נפסל בכניסת הדם פנימה. והוא הדין לשאר חטאות החיצונות, אם נכנס דמם להיכל, הן נפסלות, ונשרף דמם מיד [ויליף קדשי דורות מחטאת אהרן].

ולדברי רבה, דעת רבי יוסי הגלילי, כדעת רבי יוחנן בן ברוקה, שקרבן שפסולו מחמת שאין לו אוכלים, הרי הוא כקרבן שפסולו בגופו, ודינו לשריפה, והוא הדין לקרבן שנפסל דמו, גם כן נחשב כדבר שפסולו בגופו, ולכן הוא טעון שריפה מיד.

אולם רבי יוחנן אמר, שאין להשוות פסול בדם לפסול בדבר אחר, ואם כן, אף אם אמר רבי יוסי הגלילי, שקרבן שנפסל דמו נחשב כקרבן שנפסל גופו, הרי זה משום שהדם הוא חלק מגוף הקרבן, ואין ללמוד מכאן שלדעתו גם

פסול מחמת דבר אחר, כגון מחמת שאין לקרבן אוכלים, יחשב גם כן כפסולו בגופו, ואין ללמוד מכאן, שדעת רבי יוסי הגלילי כדעת רבי יוחנן בן ברוקה.

איסור שבירת עצמות הפסח

בענין קרבן פסח נאמר, "בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" (שמות י"ב מ"ה), ללמד שאסור לשבר את עצמות הפסח.

ומתוך כך שנאמר המיעוט "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ", למדו שלא נאמר איסור זה אלא בפסח כשר, אבל השובר עצמות בפסח פסול, פטור.

לדעת רבי יעקב – הכל תלוי בשעת ההקרבה,

אם בשעה שקרב היה כשר [=היתה לו שעת הכושר], אף על פי שאחר כך נפסל, יש בו איסור שבירת עצם, ורק אם מתחילת הקרבתו קרב בפסול [=לא היתה לו שעת הכושר], אין בו איסור שבירת עצם.

ולדעת רבי שמעון – הכל תלוי בשעת שבירת העצם,

אם בשעת שבירת העצם כבר נפסל, [בין אם מתחילה היה כשר ובין אם לאו], מאחר שעתה הוא פסול, אין בו איסור שבירת העצם, ורק אם עדיין הוא כשר, יש בו איסור שבירת העצם.

עצמות קדשים ששמשו נותר

לדעת רב מרי בר אבוה אמר רבי יצחק, עצמות קדשים ששימשו נותר, כלומר, שהיה בהן מוח הראוי לאכילה, ונותר אחר זמנו, ונאסר, העצמות עצמן נעשות כנותר, והרי הן מטמאות את הידים כפי שיתבאר בעזה"י בדף פ"ה], והסיבה לכך, הואיל ונעשו בסיס לדבר האסור.

דין עצמות הפסח אחר זמן אכילתו

עצמות הפסח שאין בהם מוח, אף אחר זמן אכילתו אינן נעשות נותר, כי כשאמרה תורה,

"וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְהִנָּתַר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ" (שמות י"ב י), הכוונה לחלק הפסח הראוי לאכילה, ולא לעצמות שאינן ראויות לאכילה, ולפיכך עצמות אלו משליכן ודין.

ועצמות הפסח שיש בהן מוח הראוי לאכילה, לאחר זמן אכילת הפסח, אותו מוח נעשה נותר, וטעון שריפה. ומבואר ממשנתנו, שלא די בשריפת הנותר שבתוך העצמות, אלא צריך לשרוף גם את העצמות עצמן. ונאמרו שני אופנים לבאר דין זה.

א. עצמות קדשים ששמשו נותר.

נתבאר, שלדעת רב מרי בר אבוה אמר רבי יצחק, עצמות קדשים ששמשו נותר, נעשות גם הן כנותר, [ולכן הן מטמאות את הידים].

ולפי דעה זו, אף אם מותר לשבור את העצמות הפסח אחר שנעשה נותר ונפסל, ואם כן ניתן להוציא מהן את המוח, מכל מקום, אף אם יעשו כן, ובכך יהיו העצמות הללו בלא מוח, הן עצמן טעונות שריפה, כי מאחר ששמשו את המוח כשנעשה נותר, גם הן עצמות נידונות כנותר, וטעונות שריפה.

ב. עצמות הפסח אסורות בשבירה.

נתבאר, שלדעת רבי יעקב, פסח שקרב בהכשר, אף אם נפסל אחר כך, אסור לשבר את עצמותיו.

ולפי הדעה הזו, אף אם העצמות עצמן אינן נידונות כנותר, ורק המוח שבתוכן נידון כנותר, מכל מקום, מאחר שיש לשרוף את המוח שבתוכן, ואין אפשרות לשוברן כדי להוציאו, על כרחך יש לשרוף את העצמות עם המוח שבתוכן, ולכן שנינו שהעצמות טעונות שריפה.

דין עצמות שאר קדשים אחר זמן אכילתם

מבואר בברייתא, שרק עצמות הפסח, אם היה בהן נותר, טעונות שריפה, אבל עצמות שאר קדשים, אף אם היה בהן מוח, אינן טעונות שריפה.

ולכאורה הסיבה לחילוק הזה הוא, שעצמות הפסח אסור לשוברן, ולכן מאחר שיש לשרוף את הנותר שבתוכן על כרחך שורפים עמו את העצמות. אבל עצמות שאר קדשים, מותר לשוברן, ולכן משברן, ומוציא מהן את המוח ושורפו, ואינו צריך לשרוף את העצמות.

אכן אם זו הסיבה, מכאן יש להקשות על דברי רב מרי בר אבוה, שאמר, שכל עצמות ששמשו נותר, נעשות הן עצמן כמותו, וטעונות שריפה, ולא די בהוצאת המוח מתוכן.

ולפיכך אמרו, שאם היה המוח בתוך העצמות עד שנעשה נותר, אין חילוק בין עצמות פסח לעצמות שאר קדשים, וכולן טעונות שריפה, כי שמשו את הנותר. ואת הברייתא הנ"ל ביארו באופנים הבאים.

לדברי רב נחמן בר יצחק, הברייתא בה מבואר, שיש חילוק בין עצמות הפסח לעצמות שאר קדשים, מדברת במי שמצא עצמות שבורות, שהוציאו מהן את הנותר.

ולענין זה יש חילוק בין עצמות הפסח לעצמות שאר קדשים.

עצמות שאר קדשים, מאחר שמותר לשוברם גם קודם שנעשו נותר, ודאי אז שברום להוציא מהן את המוח כדי לאוכלו, ולא שמשו העצמות מוח נותר, ולכן הן מותרות.

אבל עצמות הפסח, כל זמן שהוא כשר אסור לשוברן, ואם כן ודאי לא שברום להוציא מהן את המוח אלא אחר שנפסלו ונעשה המוח נותר, [וכדעת רבי שמעון, המתיר לשובר את עצמות הפסח אף כשהיתה לו שעת הכושר], ואם כן, עצמות אלו שמשו את המוח גם אחרי שנעשה נותר, ולכן נאסרו עמו.

ורב זביד חולק על רב נחמן בר יצחק ואומר, שאם מצא עצמות שבורות שאין בהן מוח, אפילו היו עצמות הפסח, אין להחמיר עליהן מספק, ולומר, ודאי נשברו אחרי שנעשה המוח שבתוכן נותר, אלא מספק יש להקל, ואינן טעונות שבירה.

והברייתא בה מבואר, שיש חילוק בין עצמות הפסח לעצמות שאר קדשים, מדברת במי שמצא ערימת עצמות, ובדק את העליונות שביניהן והיו שבורות, שהוציאו מהן את המוח.

ולענין זה יש חילוק בין עצמות הפסח לעצמות שאר קדשים.

עצמות שאר קדשים, מאחר שמותר לשוברם גם קודם שנעשו נותר, מן הסתם שברו את כולם, ואין ביניהן עצם שלימה שיש בה מוח, ואין צריך לשרוף שום עצם מהערימה.

אבל עצמות הפסח, מאחר שאסור לשוברם קודם שנעשו נותר, יש לחוש, שמא יש בערימה עצמות שלימות שיש בהן מוח, שהוא נותר, ולכן יש לבדוק את כל העצמות שבערימה, ולא להסתמך על כך שאם העליונות שבורות והוצא מהן המוח, גם התחתונות שבורות והוצא מהן המוח.

מדיני איסור גיד הנשה

אמרה תורה, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה" (בראשית ל"ב ל"ג). ולהלן יתבארו בעזה"י מספר פרטים בעניין הגיד הזה שאסרה תורה.

א. באיזה ירך נוהג איסור גיד הנשה.

לדעת חכמים – איסור גיד הנשה נוהג, הן בגיד של ירך ימין, והן בגיד של ירך שמאל.

ולדעת רבי יהודה – איסור גיד הנשה אינו נוהג אלא בגיד של ירך אחת, והדעת מכרעת שהוא נוהג בשל ירך ימין. ומתחילה נסתפקו בדברי רבי יהודה, האם כשאמר והדעת מכרעת, כוונתו לומר שכן מסתבר יותר, אבל אין ראיה לדבר, ואם כן למעשה יש להסתפק אם היא נוהגת בשל ימין או בשל שמאל. או שכשאמר והדעת מכרעת, כוונתו לומר, שכן דעת תורה מכרעת, שהאיסור נוהג בשל ימין. וכן היא מסקנת הסוגיה, כפי האופן השני. ובמסכת חולין נאמרו מספר טעמים לדבר זה, ואחד מהם הוא, כי נאמר "הירך" בה"א, והיא ירך ימין, שהיא הירך המיומנת.

ב. שמנו של גיד הנשה.

שמנו של גיד הנשה מותר באכילה מהתורה.

אולם ישראל קדושים הם ונהגו בו איסור.

ג. הגיד הפנימי והגיד החיצון.

גיד הנשה מורכב משני גידים, אחד פנימי ואחד חיצון.

הגיד הפנימי [מהצד הפנימי של הירך, כלומר הצד שסמוך לירך השניה], והוא הגיד הארוך, [שהוא נמשך על פני כל הירך, מלמעלה במקום חיבור הקולית בבוקא דאטמא, שם הוא] סמוך לעצם, [ויורד כלפי מטה לאורך כל העצם, ומתרחק מהעצם, ונכנס לתוך הבשר], והוא אסור באכילה מהתורה, והאוכלו לוקה.

הגיד החיצון [הניתן בסוף השופי לרחבו לצד החיצון של הירך], הוא הגיד הקצר, שהוא סמוך לבשר, [כלומר מובלע בבשר], והוא אסור מדברי חכמים, והאוכלו פטור ממלקות.

גידים של פסח

לדברי רב יהודה אמר רב, רוב גידי הפסח דינם כבשר, שהם ראויים לאכילה, ונמנים עליהם, ויוצאים בהם ידי חובת אכילת הפסח, ואם כן אין סיבה שיהיו נותר.

וגידי צואר של פסח, מאחר שהם קשים, אינם כבשר אלא כעץ בעלמא, ומאחר שאינם ראויים לאכילה, גם כן אינם נעשים נותר.

אמנם במשנתנו שנינו, שהגידיים של הפסח, אף על פי שהם ראויים לאכילה, לעולם יהיו נותר ויהא דינם לשריפה כדין נותר. ולהלן יתבאר בעזה"י, באלו גידים דברה משנתנו.

לדברי רב חסדא – דין משנתנו, שעל כרחך יעשה הגיד נותר, לא נאמר אלא בגיד הנשה, וכדעת רבי יהודה, האומר, שגיד הנשה אינו נוהג אלא בירך אחת בלבד, ואם כן אחד מהגידיים מותר באכילה, ובכל זאת גם הוא נעשה נותר, כי אין אפשרות לאוכלו.

- אם לדעת רבי יהודה אחד הגידיים אסור, ואין

אנו יודעים איזה הוא, הדבר מובן בפשטות, שכן מאחר שלעולם יש ספק איזה גיד אסור, לעולם אי אפשר לאכול גם את הגיד המותר, ועל כרחך הוא נעשה נותר.

- ואם לדעת רבי יהודה הגיד של ימין הוא האסור, לא נאמר הדין הזה אלא **כשנתערבו הגידים**, ואין ידוע איזהו של ימין ואיזהו של שמאל, שבזה בלבד מחמת הספק לא יאכל גם הגיד המותר, ועל כרחך יעשה נותר.

ולדברי רב אשי – דין משנתנו, שעל כרחך יעשה הגיד נותר, הוא **אף כדברי חכמים, ואינו בגיד עצמו, אלא בשומנו של הגיד, שמהתורה הוא מותר, וישראל קדושים החמירו על עצמם, ונהגו בו איסור**, ולפיכך, אף על פי שהוא מותר מהתורה, על כרחך לא יאכל מחמת איסור שנהגו בו ישראל, ויעשה נותר.

ולדברי רבינא – דין משנתנו, שעל כרחך יעשה הגיד נותר, הוא **אף כדברי חכמים, ואינו בגיד הפנימי שהוא אסור מהתורה, אלא בגיד החיצון האסור מדברי חכמים בלבד**, ולפיכך, אף על פי שהוא מותר מהתורה, מאחר שעל כרחך לא יאכל, מחמת איסור שהטילו עליו חכמים, הוא יעשה נותר.

אין שורפים נותר לא בשבת ולא ביום טוב

בעניין הפסח נאמר, "ולא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ" (שמות י"ב י'), ומכאן **שבשר הפסח הנשאר עד הבוקר נאסר, וטעון שריפה**, [וכן יהיה לעולם דין עצמות שיש בהן מוח, וכן גיד הנשה, באופן המבואר לעיל, כפי שנתבאר].

ומבואר במשנתנו, שאף שהפסח נאסר בבוקר יום חמישה עשר בניסן, ומיד הוא טעון שריפה, **אין שורפים אותו ביום חמישה עשר, כי הוא יום טוב**, אלא ישרף בששה עשר. **ואם חל יום ששה עשר בשבת, גם בו אין שורפים את הפסח, כי הוא שבת**, אלא ממתנינים עד יום שבעה עשר.

ודין זה, שאין שריפת נותר דוחה שבת, פשוט הוא, כי אף ששריפת נותר היא מצוות עשה, "וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ" המבעיר בשבת, מאחר שהוא מחלל שבת, עובר באיסור עשה [י"ז] **הַשְּׂבִיעִי שֶׁבֶת לֵה' אֶלְקִיד"**, ובאיסור לא תעשה חמור שיש בו כרת, [לא תעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אֲתָה וּבִנְךָ וּבִתְךָ עִבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֵמְתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ", וישמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלְלֶיהָ מוֹת יוֹמֵת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מְקָרֵב עִמִּיהָ"], וכלל בידינו, שמצוות עשה אינה דוחה מצוות עשה עם מצוות לא תעשה, וכל שכן שאינה דוחה אותה כשיש בה עונש כרת.

אולם ביום טוב היה מקום להתיר שריפת נותר, שהרי הבערה ביום טוב אינה אלא איסור לא תעשה, [כֹּל מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם אִךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם" (שמות י"ב ט"ז)], ומאחר שכלל בידינו, **שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה**, היה ראוי שמצוות עשה של שריפת נותר, [וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ"], תדחה את האיסור שלא להבעיר ביום טוב. **אולם באמת אין הדבר כן, מהטעמים שיתבארו בעזה"י להלן.**

א. "ולא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ".

לדעת חזקיה [וכן תנא דבי חזקיה], **דין זה, שאין לשרוף נותר ביום טוב, למד מהכתוב, "ולא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר" [כלומר לא תשאירו מהבשר אלא אכלו כולו קודם הבוקר] וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ [כלומר ומה שישאר, נפסל, ונעשה נותר, ודינו לשריפה, אלא שלא תשרפו אותו מיד בבוקר הראשון שבו נעשה נותר, שהוא יום טוב, אלא תמתינו] עַד בֶּקָר [שני שהוא בוקר של חולו של מועד, ואז] בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ" (שמות י"ב י'), שכן על כרחך זו כוונת הכתוב, שיש לשרוף את הנותר רק בבוקר של אחר יום טוב, כי אם כוונת הכתוב היתה, שמיד כשנעשה נותר, בבוקר של יום טוב יש לשורפו, כך היה צריך לכתוב, "ולא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ", ומאחר שחזר הכתוב על המילים "עַד בֶּקָר" פעם שניה, על כרחך, כוונתו, שישורפו את הנותר רק בבוקר השני, שהוא חולו של מועד.**

ב. "עַלֵּת שֶׁבֶת בְּשַׁבְּתוֹ".

לדעת אביי, דין זה, שאין לשרוף קדשים פסולים ביום טוב, למד מהכתוב, "עַלֵּת שֶׁבֶת בְּשַׁבְּתוֹ" על עלת התמיד וְנִסְכָּה" (במדבר כ"ח י'), שממנו יש ללמוד, שלא הותרה הבערה של קרבנות בשבת וביום טוב, אלא הקטרה של הקרבנות שקרבו היום בהכשר, אבל שאר הבערה לא הותרה, ואפילו הקטרת קרבנות כשרים, שקרבו בערב שבת ויום טוב שמעיקר הדין ראויים להקטרה כל הלילה, אין להקטירם בליל שבת ויום טוב, אלא יניח אותם חוץ למזבח עד שיפסלו, [= "עַלֵּת שֶׁבֶת בְּשַׁבְּתוֹ", ולא עולת חול בשבת, ולא עולת חול ביום טוב].

ומכאן יש ללמוד **בקל וחומר**, שאם הקטרת קרבנות כשרים אסורה בשבת ויום טוב, כל שכן **שאסור לשרוף בהם נותר.**

ג. דעת רבא.

לדעת רבא, דין זה, שאין לשרוף קדשים

פסולים ביום טוב, למזד מהכתוב, "וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אף אֶשֶׁר יֵאָכֵל לְכֹל נֶפֶשׁ **הוא לבדו יעשה לכם**" (שמות י"ב ט"ז) שהמילים "הוא" "לבדו" יתירות לדרשה שהרי היה יכול לכתוב "אֶשֶׁר יֵאָכֵל לְכֹל נֶפֶשׁ" יעשה לכם". וכך הן נדרשות:

"הוא" – דווקא לצורך הכנת האוכל עצמו הותר לעשות מלאכות ביום טוב, כגון לבשל, אבל לצורך עשיית מכשיריו, כגון לעשות קדרה, אם היה יכול לעשות מבעוד יום, לא הותר לעשות מלאכה ביום טוב.

"לבדו" – דווקא לצורך הכנת אוכל הותר לעשות מלאכה ביום טוב, אבל לצורך קיום מצווה אחרת, כגון מילה שלא בזמנה, לא הותר לעשות מלאכה, ולכן מילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב.

ומכאן יש ללמוד, שכל מצווה שניתן לעשותה אחר יום טוב, ואין זמנה קבוע, אינה דוחה יום טוב, ובכלל זה מצוות שריפת נותר, שניתן לקיימה לאחר יום טוב.

- רש"י מפרש, שלדעת רבא, לולא הכתוב "לבדו", מילה שלא בזמנה היתה דוחה שבת ויום טוב בקל חומר, שהרי מילה אף שלא בזמנה דוחה צרעת, [שאף שאסור לקוץ את הנגע, אם היה נגע במקום מילה, מותר לקוצצו עם הערלה], וצרעת דוחה את העבודה, [שכהן מצורע אסור לעבוד במקדש], ועבודה דוחה שבת ויום טוב, [שמקריבים קרבנות בשבת ויום טוב], ואם כן, קל וחומר, שמילה אף שלא בזמנה, שהיא חמורה מהכל, דוחה שבת ויום טוב.

- ור"ח מפרש, שלדעת רבא, לולא הכתוב "לבדו", מילה שלא בזמנה היתה דוחה שבת ויום טוב בקל חומר, שכן מילה חמורה מאוכל נפש, שעל המילה נכרתו שלושה עשר בריתות, ומעתה אם אוכל נפש דוחה יום טוב, כל שכן שמילה דוחה יום טוב.

- ור"י מפרש, שלדעת רבא, לולא הכתוב "לבדו", מילה שלא בזמנה דוחה יום טוב על ידי קל וחומר מנדרים ונדבות, שהם דוחים יום טוב, אף על פי שלא נכרתו עליהם שלוש עשרה בריתות, וכל שכן מילה שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות.

דף פד

ד. "שבתון".

לדעת רב אשי, הסיבה שאין שורפים קדשים פסולים ביום טוב, כי העושה מלאכה ביום טוב, מלבד איסור לא תעשה שיש בכך, כנ"ל, יש בדבר גם ביטול מצוות עשה, שנאמר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּפְאֻד לַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם שֶׁבִתּוֹן זָכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ג כ"ד), ומאחר שעשיית מלאכה ביום טוב אסורה משום עשה ומשום לא תעשה, אין מצוות עשה של שריפת נותר דוחה יום טוב, כי כלל בידינו שמצוות עשה אינה דוחה מצוות עשה ולא תעשה.

חלקים רכים בפסח שעתידים להתקשות

כבר נתבאר, שיש לכל אדם להימנות על קרבן פסח, באופן שיהיה לו בו חלק לאכילה בשיעור כזית לכל הפחות.

והנה כל כבש בשנתו הראשונה יש בו חלקים רכים הראויים לאכילה, שהם עתידים להתקשות בשנים הבאות, ואז כבר לא יהיו ראויים לאכילה.

ולהלן יתבאר בעזה"י האם חלקים אלו נחשבים כבשר שניתן להימנות על ידם על הפסח לצאת בהם ידי חובת אכילתו.

א. לדברי רבה נחלקו חכמים במשנתנו בדבר זה:

לדעת תנא קמא – אין נמנים על הפסח, אלא על אותם חלקים, שגם אחר שיגדל, ויוקשה בו כל מה שעתידי להתקשות, ראויים הם להיאכל בו על ידי צליה. אבל סחוסים שבו, [כגון אלו שראשי הכתפים, ובתנוך האוזן, ובצלעות קטנות שבחזה], מאחר שכשיגדל כל צרכו קשים הם, ואינם נאכלים בצליה, אין נמנים עליהם גם בעודו קטן, אף שאז הם ראויים לאכילה על ידי צליה.

ולדעת תנא בתרא – נמנים על הפסח אף על אותם חלקים, שגם אחר שיגדל, ויוקשה בו כל מה שעתידי להתקשות, לא יהיו ראויים הם להיאכל בו על ידי צליה, ובלבד שיהיו ראויים להיאכל בו על ידי שליקה [=בישל הרבה], ובכלל זה סחוסים שבו, שכשיגדל כל צרכו קשים הם, ואינם נאכלים בצליה, אבל נאכלים על ידי שליקה.

ב. ולדברי רבא לא נחלקו חכמים בדבר זה ואין במשנתנו אלא דעה אחת, [היא הדעה הנזכרת גם בברייתא], והיא:

נמנים על הפסח אף על אותם חלקים, שגם אחר שיגדל, ויוקשה בו כל מה שעתידי להתקשות, לא יהיו ראויים הם להיאכל בו על ידי צליה, ובלבד שיהיו ראויים להיאכל בו על ידי שליקה [=בישל הרבה], ובכלל זה סחוסים שבו, שכשיגדל כל צרכו קשים הם, ואינם נאכלים בצליה, אבל נאכלים על ידי שליקה.

כן משמע מתוך פירוש רש"י, שסחוסים אלו עתידים להיות קשים בגדי עצמו כשיגדל, ואף על פי כן, אם כשיגדל יהיו ראויים לאכול על ידי שליקה, די בכך, כדי שימנו עליהם עתה.

אולם מלשון המשנה משמע, שדווקא בשור הגדול הם נעשים קשים, וכן פירש רשב"א בתוס', שבגדי הסחוסים לעולם רכים הם, ואף על פי כן אין נמנים עליהם, אלא אם כן ראויים לאכילה לכל הפחות על ידי שליקה, גם בשור הגדול, שבו הם מתקשים.

ולענין גידים של פסח שסופם להתקשות, לדברי הכל, מאחר שבסופם לא יהיו ראויים לאכילה על ידי צלי, אף שיהיו ראויים לאכילה בשליקה, אין נמנים עליהם גם בעודם רכים.

ואמנם, מתחילה נחלקו חכמים בדין זה, ודעת רבי יוחנן היתה, שמאחר שעתה רכים הם, נמנים עליהם.

אולם חזר בו רבי יוחנן, והודה לריש לקיש, שמאחר שסופם להתקשות, אין נמנים עליהם.

והנה לפירוש רשב"א מובן מדוע יש חילוק בין גידים לסחוסים, שכן הגידים סופם להתקשות בגדי עצמו, ולכן חמורים הם, ואין להימנות עליהם אלא אם כן יהיו ראויים על ידי צלי גם בסופם, אבל הסחוסים אין סופם להתקשות בגדי עצמו, ומאחר שאין אנו מוציאים אותם מכלל בשר, אלא משום שסופם להתקשות בשור הגדול, די בכך שנוציאם מכלל בשר, כשבשור הגדול לא יהיו ראויים לאכילה כלל, אבל אם יהיו ראויים בו לאכילה עד ידי שליקה, בכלל בשר הם.

אבל לפירוש רש"י, הלא גידים וסחוסים שווים הם, ששניהם סופם להתקשות בגדי עצמו, ואם כן יש לתת טעם, מדוע בסחוסים די בכך שבסופם יהיו ראויים לאכילה על ידי שליקה, כדי שיחשבו כבשר, ואלו בגידים צריך שיהיו ראויים בסופם על ידי צליה כדי שיחשבו כבשר. וכתבו התוס', שהסיבה לחילוק זה, משום שסחוסים יש עליהם שם בשר יותר מגידים.

עור הראש של עגל הרך

כל זמן שהעגל יונק, עור ראשו רך, והוא נאכל עם הבשר, ולאחר שפסק מלינוק, עור ראשו מתקשה, ושוב אינו נאכל. ואמר רבי יוחנן, שמאחר שסופו להתקשות, אף בעודו רך אינו נידון כבשר, ואינו מטמא טומאת אוכלים.

וכשריש לקיש הקשה עליו, מהמשנה במסכת חולין, בה נזכר עור ראשו של עגל הרך בין אלו שעורותיהן כבשרם, אמר לו רבי יוחנן, אל תקניטני, שבלשון יחיד אני שונה אותה, כלומר דעת יחיד היא, ואין הלכה כאותה משנה.

ומדברי רבי יוחנן אלו למדנו, שחזר בו רבי יוחנן ממה שאמר, שיש לדון את גידי הפסח לפי מה שהם עתה, אלא יש לדונם לפי סופם, ומאחר שסופם להתקשות, אין נמנים עליהם.

המותיר מבשר הפסח אינו לוקה על כך

אף על פי שאסרה תורה לשייר מבשר הפסח בלא לאוכלו, שנאמר, "ולא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ" (שמות י"ב י') הכל מודים, שהעובר על האיסור הזה, [אפילו הותיר מבשר פסח טהור], אינו לוקה על כך.

לדעת רבי יהודה – הסיבה לכך שהעובר על האיסור הזה אינו לוקה, כי אחרי האיסור "ולא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר", נאמר הציווי "וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ", ללמד שאין לוקין על האיסור. שכן לדעת רבי יהודה, **כל איסור לא תעשה הניתק לעשה, אין לוקין עליו**, וזאת משני טעמים. (א) מאחר שהלאו ניתק לעשה, משמעות הכתוב היא, שאם תעבור על הלאו, עשה זאת, והינצל. (ב) ועוד, שענין זה שהעובר על איסור לא תעשה לוקה, למד ממה שנסמך איסור "לא תחסם שור בְּדִישׁוֹ" (דברים כ"ה ד') לפרשת מלקות, ומכאן שאין לוקים אלא על איסור לא תעשה הדומה ללאו זה, שאינו ניתק לעשה, אבל העובר על איסור לא תעשה הניתק לעשה, אינו לוקה.

ולדעת רבי יעקב – הסיבה לכך שהעובר על איסור "ולא תותירו מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר" אינו לוקה, כי לא עשה מעשה של איסור, שהרי האיסור נעשה על ידי שנמנע מלאכול ולא אכל, ולדעת רבי יעקב אין אדם לוקה על עבירת איסור לא תעשה, אלא כשעבר עליו במעשה [=לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו].

איסור שבירת עצמות הפסח

כבר התבאר בדף פ"ג, שאסור לשבור את עצמות הפסח, כי נאמר, "בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֶצְם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" (שמות י"ב מ"ו), ומתוך כך שנאמר המיעוט "וְעֶצְם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ", למדו שלא נאמר איסור זה אלא בפסח כשר וטהור, אבל השובר עצמות בפסח טמא, פטור. [י"א שהכל תלוי בשעת ההקרבה, וי"א שהכל תלוי בשעת השבירה, כפי שנתבאר שם].

אכן זו דעת משנתנו ודעת תנא קמא בברייתא. אבל רבי חולק, ואומר, שאין החילוק בין פסח כשר לפסח פסול, אלא בין פסח הראוי לאכילה, [שבו אסור לשבר עצמות], לבין פסח שאינו ראוי לאכילה, [שבו אין איסור לשבר עצמות], שנאמר, "בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֶצְם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" (שמות י"ב מ"ו), ללמד, שאיסור שבירת עצם, אמור בפסח הראוי לאכילה.

ונאמרו מספר ביאורים במה נחלק רבי עם חכמים.

א. פסח הבא בטומאה.

לדברי רבי ירמיה, רבי נחלק עם חכמים, אם

בפסח הבא בטומאה יש איסור שבירת עצם.

לדעת חכמים – פסח הבא בטומאה, אף על פי שמותר להקריבו ולאוכלו, מכל מקום, מאחר שטומאה דחוויה היא בציבור, נחשב הוא פסח טמא, ולא טהור, ולכן **אין בו איסור שבירת עצם**.

ולדעת רבי – פסח הבא בטומאה, מאחר שראוי הוא לאכילה, **יש בו איסור שבירת עצם**.

ורב יוסף חולק על רבי ירמיה, ואומר, שבפסח הבא בטומאה, **הכל מודים, שאין בו איסור שבירת עצם**, שכן רבי לא בא להחמיר על דברי חכמים, אלא להקל.

ב. היתה לו שעת הכושר ונפסל.

לדברי רב יוסף, רבי נחלק עם חכמים, אם בפסח שמתחילה קרב בהכשר ואחר כך נפסל יש איסור שבירת עצם.

לדעת חכמים – מאחר שקרב הפסח בהכשר, מעתה **יש בו איסור שבירת העצם**, גם אם אחר כך נפסל. [כדעת רבי שמעון בדף פ"ג].

ולדעת רבי – משעה שנפסל הפסח, שוב **אין בו איסור שבירת העצם**, אף אם מתחילה קרב בהכשר. [כדעת רבי יעקב בדף פ"ג].

ואביי חולק על רב יוסף, ואומר, שמאחר שנפסל הפסח, **הכל מודים, שאין בו איסור שבירת עצם**, אף אם מתחילה קרב בהכשר כי עתה הוא פסול.

ג. מבעוד יום.

לדברי אביי, רבי נחלק עם חכמים, אם נאמר איסור שבירת העצם גם מבעוד יום קודם זמן אכילתו או רק משעת אכילתו.

לדעת חכמים – פסח כשר **יש בו איסור שבירת העצם** משעת הקרבתו ביום, אף שעוד לא הגיעה שעת אכילתו.

ולדעת רבי – **אין איסור שבירת עצם** בפסח כשר, אלא מהלילה, שהיא שעת אכילתו.

ולדברי אביי, אף שנחלק רבי על חכמים, ואמר שלא אסרה תורה לשבור את העצמות מבעוד יום, ולכן אין לוקין על כך, מודה רבי, שכל זה מדין תורה, אבל מדרבנן אסור לשבר את העצמות גם מבעוד יום, כדי שלא יבואו לשברם בלילה, ומהטעם הזה מודה רבי, שאי אפשר להימנות על המוח שבעצמות על ידי הוצאתו מהם מבעוד יום.

ורב פפא חולק על אביי, ואומר, שפסח כשר, מאחר שבערב הוא ראוי לאכילה, **הכל מודים בו, שיש בו איסור שבירת עצם, גם מבעוד יום**.

ד. אבר שיצא מקצתו.

לדברי רב פפא, רבי נחלק עם חכמים, אם נאמר איסור שבירת העצם, באבר שיצא מקצתו חוץ לירושלים, שבכך נפסל אותו חלק שבחוץ, וחלקו שבפנים כשר, [וצריך לחתוך את החלק היוצא].

לדעת חכמים – אבר זה, מאחר שחלקו הפנימי כשר, הרי זה נידון כפסח כשר, ואסור לשבור בו את העצם, [אלא חותך הבשר עד שמגיע לעצם וקולפו כפי שיתבאר בעזה"י בדף פ"ה].

ולדעת רבי – ממוקום יציאת האבר ולחוץ מאחר שאינו ראוי לאכילה **אין בו איסור שבירת עצם**.

וכן דעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, שאמר, אבר שיצא מקצתו ושברו, אין בו משום שבירת העצם.

ורב ששת בריה דרב אידי חולק על רב פפא, ואומר, שאבר יצא מקצתו, **הכל מודים בו, שהוא נחשב אבר פסול, ולכן אין בו איסור שבירת עצם**.

ה. שבירת עצם בנא.

לדברי רב ששת בריה דרב אידי, רבי נחלק עם חכמים, אם נאמר איסור שבירת העצם, באבר נא כלומר שלא נצלה כל צרכו.

לדעת חכמים – מאחר שהפסח הזה כשר, אף שעדיין לא נצלה כל צרכו, **יש בו איסור שבירת עצם**.

ולדעת רבי – מאחר שעדיין אינו ראוי לאכילה כמות שהוא, **אין בו איסור שבירת עצם**.

ורב נחמן בר יצחק חולק על רב ששת בריה דרב אידי, ואומר, שפסח כשר, מאחר שעל ידי צליה ראוי הוא לאכילה, **הכל מודים בו, שיש בו איסור שבירת עצם, גם קודם שנצלה כל צרכו**.

ו. שבירת עצם האליה.

לדברי רב נחמן בר יצחק, רבי נחלק עם חכמים, אם בעצם האליה של הגדי, נאמר איסור שבירת העצם.

לדעת חכמים – מאחר שהפסח הזה כשר, **יש בה איסור שבירת עצם**.

ולדעת רבי – מאחר שהאליה קריבה לגבוה, ואינה נאכלת, **אין בה איסור שבירת עצם**.

ורב אשי חולק על רב נחמן בר יצחק, ואומר, שעצם האליה של הגדי, מאחר שהיא קריבה לגבוה, ואינה נאכלת, **הכל מודים בה, שאין בה איסור שבירת העצם**.

ז. **עצם אבר שאין עליו כזית בשר.**

לדברי רב אשי [ורבי יוחנן], רבי נחלק עם חכמים, אם נאמר איסור שבירת העצם, באבר שאין עליו כזית בשר.

לדעת חכמים – מאחר שהאבר הזה כשר, יש בו איסור שבירת עצם.

ולדעת רבי – מאחר שאין באבר זה שיעור אכילה, אין בו איסור שבירת עצם.

ורבינא חולק על רב אשי [וכן ריש לקיש חולק על רבי יוחנן], **ואומר, שאבר שאין עליו כזית בשר, מאחר שאין בו שיעור אכילה, הכל מודים בו, שאין בו איסור שבירת העצם.**

ח. עצם אבר שאין עליו כזית בשר במקום שבירה ויש עליו כזית בשר במקום אחר.

לדברי רבינא [וריש לקיש], רבי נחלק עם חכמים, אם נאמר איסור שבירת העצם, באבר שאין עליו כזית בשר במקום שבירה ויש עליו כזית בשר במקום אחר.

לדעת חכמים – מאחר שהאבר הזה כשר ויש עליו כזית בשר, יש בו איסור שבירת עצם בכולו.

ולדעת רבי – רק במקום שיש בו שיעור אכילה, כלומר כזית בשר, יש בו איסור שבירת עצם. אבל במקום שאין בו כזית בשר, אין בו איסור שבירת עצם.

ובברייתא מבואר, שדעת רבי כדברי ארבעה חכמים, ואלו הם כפי גרסת רש"י:

ב. אם נפסל אין בו משום שבירת העצם, אף כשמתחילה קרב בהכשר, [כדברי רב יוסף].

ג. מבעוד יום אין בו משום שבירת העצם, אף כשהוא כשר לגמרי, [כדברי אביי].

ו. עצם האליה, מאחר שקרבה למזבח ואינה נאכלת, אין בה משום שבירת העצם [כדברי רב נחמן בר יצחק].

ז/ח. עצם שאין עליה שיעור כזית, אין בה משום שבירת העצם, [כרב אשי, והכוונה שאין כזית כלל. או כרבינא, והכוונה שאין כזית במקום שבירה].

להימנות על מוח של עצמות הפסח

כבר נתבאר, שפסח כשר אסור לשבר בו עצמות, ולפיכך, אי אפשר להימנות בו על מוח שבעצמותיו, כי כדי להגיע אליו, צריך לשבור את העצם, ודבר זה אסור.

ואף שיש אפשרות להגיע למוח בלא שבירת העצם, על ידי הנחת העצם על גחלים, עד שינקבו העצמות על ידי שריפתם, ויצא מהן המוח, הכל מודים שאין לעשות כן.

- **לדברי אביי, הסיבה לכך, כי יש לחוש שמא יפקעו [=ישברו] העצמות על ידי האש.**

- **ולדברי רבא, הסיבה לכך, כי אם יעשו כן, עלול להישרף גם המוח עצמו, ונמצאים שורפים קדשים כשרים בידיים שלא כדון, ולכן עדיף להניח המוח בעצמות, ויעשה נותר מעצמו, מאשר לשרוף את העצמות, ועל ידי זה לשרוף קדשים כשרים בידיים.**

אכן מוח שבראש יוצא מכלל שאר מוח, ונמנים עליו, כי ניתן להוציאו מהראש דרך האף, בלא שבירת עצם הגלגלת.

© כל הזכויות שמורות למחבר יצחק א. הורביץ

טל': 03-6187895

וואצאפ: 050-6877088

דוא"ל bekitsur1@gmail.com

פקס': 153-506-877088

[לקבלת ה"בקיצור" בוואצאפ לחץ כאן](#)

ניתן לתמוך במפעל זה על ידי רכישת ספרי המחבר באתר אמזון בקישורים הבאים

[בקיצור ברכות חלק א \(ב-לד\)](#)

[בקיצור ברכות חלק ב \(לה-סד\)](#)

[בקיצור שבת חלק א \(ב-לו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ב \(לו-סז\)](#)

[בקיצור שבת חלק ג \(סז-צו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ד \(צו-קכט\)](#)

[בקיצור עירובין חלק א \(ב-מא\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ב \(מא-עו\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ג \(עו-קה\)](#)

חדש

[בקיצור פסחים חלק א \(ב-מב\)](#)

ספרים נוספים מהמחבר

[מוסר אבות על מסכת אבות](#)

[להבין במקרא על פרשיות התורה](#)

[עיטורי ברכה על מסכת ברכות](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא קמא](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא מציעא](#)